Октаргайже чаа шылгараңгай ужудуушкун

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

1961 ч. ФЕВРАЛЬ 14 ВТОРНИК № 38 (4828).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Октаргайның делгемин шинчилээриниң программазын ёзугаар, улам болбаазырангай-жыткан, хөй чадалыг ракета-биле денгизи аар спутникти (эдеринчини) бодунуң оруунче 1961 чылдың февраль 12-де Совет Эвилелинде салып үндүрген.

Ол-ла хүн демги спутниктен улаштыр боду башкарыышкынныг октаргай ракетазы база үжүгүп үнген болгаш ол ракета Венера сылдысче баар орукче сылдыстар аразының автоматтыг станциязын үжүдүп үндүрген.

Сылдыстар аразының автоматтыг станциязы Венера сылдыстың турар районунга 1961 чылдың май айның ийиги чартыында чеде бээр.

Бо салып үндүрүүшкүннүң кол сорулгалары болза, сылдыстар аразының оруунче октаргайга ужудар түүлдү салып үндүреринің аргаларын хынаары, эң ыракка радио харылзаазын тударын болгаш октаргай станциязын башкарарын хынаары, хүн системазының хемчээлин ылавылаары болгаш октаргайга физика талазы-биле шинчилелдерни чорудары болуп турар.

Сылдыстар аразының станциязының бодунда тургузуп каан аппаратура таарымчалыг ажылдап чоруп турган. Сылдыстар аразының автоматтыг станциязының денгизи 643,5 килограмм.

Сылдыстар аразының автоматтыг станциязы-биле радио дамчыдылгазын Черден команда ёзугаар 922,8 мегагерц частотага чорудуп турар.

Сылдыстар аразының автоматтыг станциязы ССРЭ-ниң күрүне сүлдезин чуруп каан вымпелди ап чоруур.

Сылдыстар аразының автоматтыг станциязын хайгаарап көөрүн түскай хемчээлге-шинчилел төвүнден боттандырар.

Алдынган медээлерни ёзугаар ап көөрге, сылдыстар аразының автоматтыг станциязының шимчээшкини баш удур санап каан оруунга чоок чоруп турар.

1961 чылдың февраль 12-де Москва шагы-биле 12 шак түрде үк станция Черниң кырындан 126 мүң 300 километр ырак хемчээлге: черниң кырында географ талазы-биле төөн долготаның 86 градус 40 минута болгаш соңгу широтаның 6 градус 04 минута точкага түрүп турган.

Венера сылдысче октаргай ракетазын чедиишкинии-биле салып үндүрген чорук хүн системазының сылдыстарынче сылдыстар аразының баштайгы оруун ажыдып турар.

РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунда

Чер-чер Советтеринге соңгулдаларга холбаштыр

РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң февраль 10-да болганээлчеглиг хуралынга РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдаларга белеткелдиң Курск области болгаш Сталинград хоорайда чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Бүгү чурттаагызы ышкаш ол черлерде соңгулда кампаниязы база-ла СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге үндезилеп, политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүнүн байдалында чоруп турар. Курск областың болгаш Сталинград хоорайның чер-чер Советтериниң күүскомнары, соңгулдаларга белеткенишаан, боттарының ажыл-чорулулгазын ажылчы чоннарга калбаа-биле бүгү талалыг кылдыр таныштырып турар. Күүскомнарның отчёттарын чонга болгаш депутаттарның отчёттарын соңгукчуларга кылып бээри чер болганда чоруп турар. Күүскомнар соңгулда округтарын, участоктарын өйшаанда тургузуп, соңгулда комиссияларын бадылаан болгаш соңгукчуларның данзызын белеткээрин доозуп турар.

Моон-биле кады Президиум соңгулдаларга белеткелде улуг четпестерни демдеглээн. Чамдык агитаторлар чүгле соңгукчуларның данзызын тодарадыры-биле ажылдап турар. Культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажыл-чорулулгазында улуг четпестер бар. Курск области соңгулдаларга белеткелди ажыл-агыйжы сорулгаларны шиитпирлээри-биле кошкак холбаштырып турар.

Президиум эрткен чылын лургузунда Россия Федерациязының ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң отчёттарының дугайында доктаалды хүлээп алган. 1959 чыл-биле деңнээрге, 1960 чылда крайларның, областарның болгаш автономнуг республикаларның хөй нуруузу, а ол ышкаш РСФСР-ге ниитизи-биле сессияларны чыылдырар, күүскомнарның Советтерге болгаш депутаттарның соңгукчуларга отчёттарны кылып бээр херээ элээн экижаан; доктаамал комиссияларның идешкейжизи элээн өскен. Советтериниң сессияларынга болгаш күүскомнарның хуралдарынга комиссияларның кылып турар эдеринчи илеткелериниде айтырыглар калбарган. Ынчалзажок чамдык областарда чер-чер Советтериниң ажылын организаттаанында улуг четпестериниң барын РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиуму демдеглээн. Область Советтериниң сессияларын чыылдырар хуусааларын үреп турарынче Владимир болгаш Рязань облкүүскомнарының кичээнгейин Президиум көрүндүрген.

Дараазында айтырыгны чугаалажып турар үеэзинде соңгулдаларның хүнүнде ырак оруктарга чоруур пассажир поёздилерге соңгулда участоктарын болгаш участоктун соңгулда комиссияларын тургузар дугайында, бадылаашкынны чорудар чурумунуң дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Кайгамчыктыг болуушкун

Бистиң совет эртемденнеривистин тургусканы планеталар аразының автоматтыг станциязын февраль 12-де салып үндүрген дугайын радио-биле дамчыткан. Бистиң эртемивистин, техникавыстың бо чаа тиилелгези шынап-ла кайгамчык улуг өөрүшкү, делегейге ол кажан-даа турбаан.

Мындыг күүлүг күрүнеиң хамаатызы болганымга чоргаарланып тур мен. Назыным 50 хар ашкан-даа болза, Төрээн чуртумнуң эртем-техникиг чедиишкиннеринге улам-на сорук кирип, Тывада аар үлётпүрүүн бирээзи—«Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуунга улам эки ажылдаарымны хүлээндим.

М. ДАРТАН-ООЛ,
«Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудугжузу.

ЧОРГААРАЛДЫ УЛАМ ХАЙНЫКТЫРЫП ТУРАР

Автоматтыг станцияны Венераже угландыр салып үндүргениниң дугайында медээни радио дамчыштыр дыңнааш, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, аңаа сеткилимниң ханызындан аажок өөрүм. Бо улуг болуушкун болза делегейде бирги черде турып турар совет эртемниң болгаш техниканың чаа, улуг тиилелгезин көскү херечилеп турар.

Планеталар аразының автоматтыг станциязын космосче салып үндүрген күчүлүг ракетаны тургускан совет эртемденнерге, инженерлерге, ажылчыннарга чүректиң ханызындан байыр чедириксээр күзел совет кижилериниң, бистериниң сеткил-сагыжысты улуг өөрүшкү-биле хайныктырып каэр-дир.

Улуг Төрээн чуртувустуң алдар адын улам бедикче көдүрүп турар совет эртемниң болгаш техниканың делегейге чайыннанчаж, чаа, улуг чедиишкининге чоргаарланып тур бис.

А. КАЛЗАН,
эртем ажылдакчызы.

Төрээн чуртумга

Февраль 12-де, дыштаныр хүнде бистиң улуг Төрээн чуртувустуң кайгамчык чаагай алдарының, ооң бедик күчүзүнүң мурнакчы сайзыралының херечизи болур Черниң аажок улуг кылымал эдеринчизин чедиишкинии-биле салып үндүргенин совет кижилер улуг өөрүшкү-биле дыңнаан. Ол эдеринчи мурнундагы салып үндүрүп тургулаан эдеринчилерден хемчээл-даа, сорулга-даа талазы-биле дыка улуг болгаш артык болган.

Аңаа бүгү-ле совет кижилер чоргаарланып, амырап турар, социалистиг Төрээн чуртунга ажыл-ижи-биле, кызымак чоруктары-биле харылап турар.

Улуг оранның ол кайгамчык чедиишкининге бүгү ажыл-ишчилер-биле бир дөмей өөрүп, оларның коммунистиг партияга, Совет чазакка четтиргенин илереткен күштүг үнүнге мен база бодумнуң өөрүшкүмүү каттыштырып тур мен. Төрээн чуртумга, улуг чонумга кызымак ажыл-биле бараан болурумну илереттим.

О. САГАН-ООЛ,
чогаалчы.

Н. С. Хрущевтуң Москвада ээп келгени

СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы ээш Н. С. Хрущев Воронежтен февральдың 12-де Москвада ээп чедип келген. Н. С. Хрущев топ кара-хөрзүннүг зонаның көдээ ажыл-агый мурнакчыларының Воронежке болган чөвүлел хуралынга барып киржип чораан.

(СЭТА).

Л. И. Брежневтиң Конакриде чеде бергени

КОНАКРИ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневти Гвинея Республика чылыы-биле, найыралдыг ёзу-биле уткуп алган.

Найысылаллың аэродромундан Конакриге чедир 15 километр чедип турар бүгү орукту дүргаар баарлаллыы-биле кеттингилээн гвинейжилер долган турган. Изиди чидиртип турар хүн-даа, аңаа чеде эртер ужурлуг турган ырак орук-даа ол хөй кижилерни доктаадып шыдаваан. Чүл дээрге, уткуп келгеннериниң иштинде түгле найысылал Конакриниң болгаш ооң чоогунда черлериниң эвес, харын база ол ужуражыышкынга киржири-биле Бокелен, Мамудан болгаш өскеда хоорайлардан тускай келгилээн кижилер бар турган. Совет аалчыларның чоруп турганы бүгү орукту дүргаар ырлар динмирен турган. Танцылаан бөлүк кижилер бо-ла таваржыр. Мадинаның чоогунга янзы-бүрү хөгжүм херекселдериниң үделгези-биле беш уруг чаан танцызын ойнаан турган (чаан дээрге Гвинеяның демократтыг партиязының демдээ-дир). Орук школа чаны-биле эртерге аалчыларны школачы уруглар уткуур турган.

Конакриже кирер черде сандан ыяштар бүрүлери-биле каастаан эжиктерде совет болгаш гвиней күрүне туктарын. Л. И. Брежневтин болгаш президент Секу Туренин чуруктарын делгегилээн, а оларның аразында бижигилээни: «ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы Брежнев делгерезин!. Совет-гвиней найырал делгерезин!».

Чоинуң динмиттиг байыр чедиишкини болуп турда совет аалчылар президент ордузунче чорупкан.

Л. И. Брежневти аэродромга Секу Туре, Сайфулай Диалло олар болгаш Гвинеяның министрлери, ССРЭ-ниң элчини уткуп алган.

В. И. Ленинниң шилиндек чогаалдарының үшкү тому

МОСКВА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институту биле кады Күрполитном үндүрер чер В. И. Ленинниң шилиндек чогаалдарын үш том кылдыр үндүрерин дөскан.

Владимир Ильичиниң 1918 чылдын июльдан 1923 чылдың мартка чедир үеде бижээн ажылдары парлалгадан үнген үшкү томда кирген.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ МЕДИЦИНА АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ-БИЛЕ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААНЫ

ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиуму 1961 чылдың февраль 11-деги Чарлыы-биле совет улустуң кадыын камгалаар болгаш медицина эртемин хөгжүдер херекке улуг ачы-хавыязы дээш, Тыва автономнуг областың талазы-биле дараазында эштерни шаңнаан:

ЛЕНИН ОРДЕНИ-БИЛЕ

Кузьма Бальчирович **БАЛЬЧИЙ-ООЛ** — Кызыл хоорайда медицинаның дүрген дуза чедирер станциязының эргеленчизи.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУГУ ОРДЕН-БИЛЕ

Галина Ивановна **ФЕДОРОВИЧ** — Кызыл хоорайның божулда бажыңының салбыр эргеленчизи.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

1. Луи Прокопьевич **ЗВЕРЕВ** — Каа-Хем районнуң кол эмчизи.
2. Владимир Иванович **КАРАКАЙ** — туберкулёзка удур область диспансериниң кол эмчизи.
3. Монгуш Оруспаевна **СЕНДАЖЫ** — Өвүрнүң район эмнелгезиниң медицина сестразы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» ДЕП МЕДАЛЬ-БИЛЕ

1. Чооду Дарзыгович **БОРБАЙ-ООЛ**—Тес-Хем районнуң Берт-Дагда фельдшер-акушер салбырының эргеленчизи.
2. Александр Иванович **КАНУННИКОВ** — область эмнелгезиниң салбыр эргеленчизи.
3. Юрий Зиновьевич **КОВЕНСКИЙ** — Чөөн-Хемчик районнуң кол эмчизи.
4. Октябрь Чамьянович **МОНГУШ** — Барыын-Хемчик районнуң Аксы-Барлык фельдшер-акушер салбырының эргеленчизи.
5. Галина Петровна **ФЕДОРОВА**— Каа-Хем районда № 6 аптеканың эргеленчизи.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Совет улустуң калыкшылын камгалаарының болгаш медицина эртемин хөгжүдериниң талазы-биле улуг ачы-хавыязы дээш ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиуму 1961 чылдың февраль 11-де үндүрген Чарлыы-биле 6982 медицина ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Ленин ордени-биле 478 кижи, Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден-биле — 1064, «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле — 1943 болгаш «Күш-ажылчы маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле—3497 кижи шаңнаткан.

Албанияның Күш-ажыл партиязының съездизинге СЭКП-ниң төлээлери

Албанияның Күш-ажыл партиязының IV съездизинге киржири-биле Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының төлээлери февраль 11-де Москвадан ужудуп чорупкан.

Төлээлерниң составында киржип турарлар болза: СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнүнге кандидат ээш П. Н. Поспелов (төлээлерниң удуртукчузу), СЭКП ТК-ның киддис эргеленчизи ээш Ю. В. Андропов болгаш СЭКП-ниң ревизия комиссиязының кежигүнү, ССРЭ-ниң Албанияда онза болгаш бүрүн эргелиг элчини ээш И. В. Шикин.

Төп кара-хөрзүннүг зонаның областарының көдээ ажыл-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралында

ВОРОНЕЖ. (СЭТА). Төп кара-хөрзүннүг зонаның областарының көдээ ажыл-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралы февраль 10-да Воронежке ажыттынган дээрзин дыңнаткан болгай. Партияның область комитеттериниң секретарьларының дыңнадыгларының соонда Курск областың Солнцев районнуң «Май 1-зи» колхозунуң каттышкан бригадазының бригадири **П. М. Стрекалов** санал берген.

Бистиң бригадавыс эрткен чылын гектар санындан 120 пуд кырлыг-караны алган деп ол чугаалаан. Агротехниканың дүүмнерин шыңгыы сагаанывыстың ачызында ындыг түүнелдерни чедип алыр аргалыг болган бис.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң мурнуу чарыында биске байырлыг чагаазын Никита Сергеевич чоруткан. Ооң чылыг сөстери колхозчуларны ханызы-биле өөрткен. Бо чылын бригада 100-тен эвээш авес гектар черге кырлыг-караны тарыыр болгаш ол үнелиг культураны гектардан-на 130 пудту ажаап алыр деп шиитпирлээн.

80 гектар шөлдүң бир гектарындан-на 1000 центнер ногаан массаны алыр хүлээлгени эрткен чылын ооң звенозунуң алган турганын Орел областың Дмитров районунуң «Кызыл тук» колхозунуң механизатору **П. Е. Сапунов** чугаалаан. Колхозчулар сөзүн эзлеп шыдаан: кукуруза сүт-быштак кылдыр быжа бээрге гектар бүрүзүнден-не кукурузаның 1015 центнер ногаан сыптарын алганнар. Бо чылын үк звено ол-ла хире шөлден 1200 центнер кукурузаны алыр болгаш бот-үнени чиигедир деп хүлээлгени алган.

Курск области Калиновка суурнуң колхоз даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **В. В. Грачев** индирге үнүп келген.

— Эрткен чылын Никита Сергеевич Хрущев бистиң колхозка чораан. Ооң үнелиг сүмелерин болгаш айтыышкыннарын боттарывыстын ажылывыска удуртулга болдуруп турар бис. Эрткен чылын калиновчулар үүс гектар шөлге онааштыр 450 центнер сүттү болгаш 118 центнер эштти алганнар — деп ол чугаалаан.

Чеди чылдың үшкү чылында ол колхоз ооң-даа хөй сүттү болгаш эштти бүдүрер. Үүс гектар шөлденне кукурузаның 60—65 центнер курган бышкан тараазын алыр деп турар.

Пенза областың «Надежденский» деп таралаан совхозтуң звено удуртукчузу комсомолчу кыс **Люба Перегудованың** чугаазын чыылганнар улуу-биле сонуургаан. Ол бо чылын эш И. Перегудов-биле кады демнежип тургаш, 80 гектар шөлдүң бир гектарындан-на кукурузаның 800 центнер ногаан массаын алыр болгаш 40 центнер курганы бышкан тараазын өстүрер деп хүлээлге алган.

Тамбовтуң «Моршанский» совхозунуң саанчызы **М. Ф. Чиликина** эрткен чылын эвээш продуктулуг инекперни хүлээп алган, оларның бирээзинден-не 1000 килограмм сүт саарын хүлээнген. Ол хүлээлге дыка ажыр күүсеттинген деп М. Ф. Чиликина чугаалаарга чөвүлел хуралдың киржикчилери адыш часкап байырлаан.

Украинада звено ажылын удуртуп турар Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры **Е. А. Долинюк** Россияның төп кара-хөрзүннүг областарының кукурузачыларыбиле бодунуң дуржулгазын солушкан.

Кукурузаның бедик дужуду дээш демиселче калбаа-биле кириптеринче комсомолчуларны болгаш аныяктарны кыйгырган.

Воронеж областың Воробьев районунуң «Май 1-зи» колхозунуң трактористи **Д. С. Косенко** чаңгыс уннуг свёкланы тарып өстүреринче шилчириниң кандыг-кандыг ажыктыг түүлдери барыл дээрзин чугаалаан.

Көдээ ажыл-агыйның Докучаев аттыг институтунуң директору И. А. Скачков, Тамбов областың «Арженка» совхозунуң ферма эргеленчизи Е. Ф. Шмаченко, Воронеж областың «Россия» колхозунуң звено удуртукчузу Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Т. Лебедева, Калмык АССР-ниң «Комсомолчу» совхозтуң кол хойжузу Д. А. Велигурин болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

ВОРОНЕЖ. (СЭТА). Төп-кара хөрзүннүг областарның көдээ ажыл-агыйының мурнакчыларының чөвүлел хуралы февраль 12-де бодунуң ажылын доосган.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы ээш Н. С. Хрущевтуң делгеренгей чугаазын чөвүлел хуралдың киржикчилери улуг кичээнгей-биле дыңнаан. Динмиттиг адыш часкаашкыннары ол чугааны улаа-дараа үзе кирип турган.

Воронеж, Белгород, Курск, Липецк, Орел, Тамбов болгаш Пенза областарның бүгү эр, хөрээжен колхозчуларынга, совхозтар болгаш СТС-тернин бүгү-ле эр, хөрээжен ажылчыннарынга, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге болгаш бүгү ажылдакчыларынга төп кара-хөрзүннүг областарның көдээ ажыл-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилери кыйгырыг үндүрген.

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитединге чагааны чөвүлел хуралдың киржикчилери улуг сорук кириишкин-биле хүлээп алганнар.

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Февраль 11-де ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Францияның херектеринге тур бүзүреттирген де Ля Гранвильди хүлээп алган болгаш аңаа дараазында медеглелди кылган:

«ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң болгаш ону үдеп чоруур кижилериниң олуруп алгаш чорааны ССРЭ-ниң хамааты агаар флодунуң «ИЛ-18» деп самолёдунга француз шериг самолёттуң бо чылдың февраль 9-та дээрбечи ёзу-биле халдаанын холбаштыр ССРЭ-ниң чазаанын удурланыышкынынга француз чазактың февраль 10-да харыызынга хомудалды илереткенин Совет чазак медээ кылдыр хүлээп ап тур.

Моон-биле кады Совет чазак болза совет самолётка хамаарыштыр француз шериг ужар түүлдүң дээрбечи үүлгедиглерин ол француз чазактың агартып, ол өнчүк-чөнгээлериниң буруулугларын камгалаарын орааладжып турарын шуут хүлээп көрбейн турар».

«ИЛ-18» деп самолёт доктааттынган орукта́н өске орук-биле ужудуп чораан дээр чергелиг чүвени француз чазактың харыызында бадыткап бижээни-биле холбаштыр Совет чазактың медеглелинде чугаалап турары болза:

«Ажык далайның кырында агаар делгеминге ужудуушкуннарның хостуун баш бурунгаар көрүп турар делегей эргезиниң ниити хүлээп алдынган нормалары бар болгай, бир эвес чаңгыс-даа күрүне делегей хоойлуларының үрекчизи болурун күзевес болза, ол хостуг болур чорукту кызыгаарлап, делегей сугларының кырынга кандыг-бир орукту өске күрүнелериниң самолёттарынга кара-туразы-биле албадап болбас деп чүве француз чазакка эки билдингир турар ужурлуг».

Совет чазактың медеглелинде чугаалап турары болза, совет самолёт француз эрге-чагыргаларга билдингир турган оруу-биле ужудуп чоруп олурган болгаш шактың доктааттынган графигин барымдаалап чоруп олурган. Оон аңыда совет самолёт Алжир хоорайның аэропорту-биле радио харылзааны тудуп чораан, ындыг болганда ол самолёт француз эрге-чагыргаларга кымныы дээрзи эки билдингир турган. Совет самолёт бодунуң ужудуушкунун каан, хуннүң тода чырында боттандырган, ол самолётка ССРЭ-ниң хамааты агаар флодунуң ылгавыр демдектери ырак черден безин тода көстүп чораан.

«Адактың сөөлүнде самолётту «билип алырының» аргазы кылдыр ажык боолаашкыннарны канчап ажыглаар боор, француз шүүргедекчиниң ону кылганын Францияның чазаанын харыызында шуут миннип турар-дыр дээрзин Совет чазактың медеглелинде чугаалап турар.

«ИЛ-18» деп совет самолётче халдаанынга буруулугларга кеземче көргүзер дугайында, келир үеде ындыг чергелиг үүлгедиглериниң болдуна бээрин чайладып турар хемчеглерни алыр дугайында, ооң түүнелдерин дыңнадыр дугайында бодунуң негелдезин Совет чазак бадыткап тур».

(СЭТА).

Н. С. ХРУЩЕВ

ДЕЛЕГЕЙНИҢ КОММУНИСТИГ ШИМЧЭЭШКИНИНИҢ ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРИ ДЭЭШ

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Чөвүлел хуралының түңнелдеринге хамаарыштыр

4. Колониализмни узуткаары болгаш хосталган чурттарның моон соңгаар хөгжүүрүнүң оруктары

(Уланчызы. Эгези № 36 (4826) солунда).

Эштер! Национал хамаарышпас чорукту чедип алган улустар тайбын болгаш социал деңшилге дээш демиселге күчүлүг чаа күш апарганнар.

Национал хосталгалыг шимчээшкин империализмге улам күштелип турар согуушкуннарны таварыштырып, тайбынны быжыглаарынга дузалап, социал деңшилгенин оруу-биле кижи төрелгеннин хөгжүлдезин дүргелдиринге деткимче боп турар. Амгы үеде Азия, Африка, Латин Америка — империализмге улур революстуг демиселдин эң чугула одаглары олдур. Дайын сөөлүндеги үеде 40 хире чурттар национал хамаарышпас чорукту чаалап алганнар. Колониалдыг кулданыышкыныдан бүүрү чартык миллиард хире кижи адырлып үнген.

Национал хосталгалыг шимчээшкиннің таварышкынындан колониалдыг кулданыышкынның системазының буурап дүжүп турары — социализмниң делегей системазының тургустунганының дараазында, болунун төөгүлүг ужур-дузазының талазы-биле ийи лугаар болуушкун ол деп, Чөвүлел хурал долу үндезин-биле демиглээн.

Кижи төрелгеннин төөгүзүнде кайгамчыктыг чаа үе ажыттынып турар. Ол улустар боттарының чурттарындан империалистерни бүрүнү-биле үндүр сывырышканда, боттарының куу-салымының эзэн апарганда, олар кайы хире улуг ажылхеректерни бүгүре бөөрил дээрзин болап сактыры-даа белен чиик-тир. Ол чорук кижи төрелгеннин деңшилгелиг күштерин ажок көвүдеп турар.

Азияны, кижи төрелгеннин деңшилге кезээрелинин өрте бурунгуда өгелеп тывылган шак ол черин, чижек кыллыр ап көрүнер. Ол диптиң улустарында шынап-ла төттүнмес күштерни кайы хире дээр ону. Империализмниң политиктиг болгаш экономиктиг хамаарылгазындан хосталган азы хосталып турар төөгүлен маадыр чанчылдарлыг араб улустар. Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүн бүгү улустары кижи төрелгеннинің мурнунда ам туруп турар сорулгаларны шиитпирлөөринге биче рольду ойнаар деп бе ынчаш?

Бистин үеним кайгамчыктыг болуушкуннарының бирээзи болза Африканың улустарының оттуушкуну болуп турар. Сонгу болгаш Төп Африканың он-он күрүнелери хамаарышпас чорукту чедип апканнар. Африканың мурнуу чүгү хөделип өгелеп турар, ынчангаш Мурнуу-Африка Эвилелинде фашистиг каранғы буступ дүжер. Родезия, Уганда болгаш Африканың өске-даа кезектери хоетуг апаар дээрзи чигзиниг чок.

Америк империализм-биле идепкейлиг демиселдин база бир фронтузу сөөлгү чыдарда тургустунганы-биле холбаштыр, национал-хосталгалыг шимчээшкиннің күштери ажок көвүдеп турар. Ол фронт болза Латин Америка апарган. Мырынай чоокта чаа-ла ажок улуг дипти Америка деп чангыс сөс-биле демейлештирип алап турган. Ол билишкин оон утказын эзэн илередип турган — Латин Американың чурттарын америк империализм болунга шимчеш дивес кылдыр хаара тудуп алган турган. Ам болза америк дип Американың Каттышкан Штаттарының эжелел чери эвес деп чүвени Латин-Америк улустар болунун демисели-биле, көргүзүп турарлар. Латин Америка болза хөделип турар вулкан-биле дөмейлежип турар. Хосталгалыг демиселдин көшкези Латин Американың эзэн каш чурттарында диктаторжу корум-чурумнарны ширбий шаапкан. Маадырлыг куба революциянын динмирөөшкини бүгү делегейге чангыланып үнген. Куба революция болза империалистернин ыйышкының чүгле ойтур шаап турар өвес, харын ол улам-на ханылап, калбарып турар болгаш кажан чон эрге-чагырганы холунга ап, болунун байлактарының өзүн чон болу боп бар чыдар чүве болганда, национал хосталгалыг демиселдин чаа, улам бедик үе-чадазы ол боп турар. Революстуг Куба-биле эң-сеткил каттыштырары чүгле Латин Американың улустарының хүлээлгези эвес, харын база социалистиг чурттарның, делегейнин бүгү коммунистиг шимчээшкининин, делегейнин бүгү черлеринде пролетарлаттың хүлээлгези-дир.

Национал-хосталгалыг шимчээшкин дээрге империализмге улур шимчээшкин-дир. Колониалдыг системаның буурап дүшкени-биле империализм дыка кошкай берген. Ажок делгем девискээрлер болгаш кижилериниң кайгамчык хөй массалары империализмниң курлавыры, чиик өртектиг чиг-эттинң үндезини, үгер боога чемиш болбастай берген ийикпе, азы болбостап бар чыдар. Азияның, Африканың болгаш Латин Американың чурттары социалистиг күрүнелернин болгаш делегейнин бүгү деңшилгелиг күштеринин деткимчези-биле империалистиг чурттарга болгаш эвилелдерге аштырыышкынларны улам-на улаа-дараа таварыштырып турар.

Москвага бистер Азияның, Африканың, Латин Американың чурттарының акы-дунма коммунистиг партияларындан Чөвүлел хуралга келген киржикчилерге, улустарның хамаарышпас чорту болгаш хостуг хөгжүлдези дээш туруштуг демиселчилерге өөрүшкүлүү-биле байыр чедирип турган бис. Ам ол диптиңнин 50 хире чурттарында коммунистиг партиялар ажылдап турарлар. Ол чорук коммунистиг шимчээшкиннин салдарының кавызын калбарткан, ону өзүлүг-ла бүгү делегейнин болур характер-шинчилиг болдурган.

1919 чылда Чөөн-чүктүн улустарының коммунистиг организацияларының II Бүгү-Россия съездизинге чүве чугаалап турган, В. И. Ленин мынча дээн: «...Бир тээ орус большевиктер эрги империализмни чара шаап, революцияның чаа-чаа оруктарын тургузарының кайгамчык берге, ынчанмыже кайгамчык буянныг сорулгазын болунга ап шыдаткан чүве төлээде. Чөөн-чүктүн ажылчы массаларының төлээлекчилериниң, силерниң мурнуларда оон-даа улуг болгаш оон-даа чаа сорулга туруп турар» (Чогаалдар, т. 30, арын 137 — 138). Бо сорулга болза ажылчы чоннарның массалары кандыг деннелде туруп турарындан хамаарылга чоокка, оларның революсчу идепкейин бот-тывылгыр ажыл хереглче болгаш организацияже оттуурары, коммунистиг өөредилгин боттарының чурттарының онзагай байдалдарынга таарыштыр хереглөөри, ниити демиселге өске чурттарның пролетарийлери-биле каттыжарары ол болур деп Ленин көрүп турган (Чогаалдар, т. 30, 141 арын).

Ленин ол сорулганы көлүрүп үндүрүп турар үеде, ол сорулга практика кырынга када-даа боттандыттынмаан турган, ынчангаш ону херек кырынга канчаар боттандырарын кандыг-даа номлан номчуп алыр арга чок турган. Ам национал хосталга дээш демисежип турар азы ону мырынай чедип апкан чурттарның коммунистиг партиялары хемчээл четпес таарымчалыг байдалдарда турып турар, үгүе дээрге, капитализмниң чүс-чүс чылдарда хожудангай байдалга тудуп турганы чурттарның болгаш районнарның байдалдарынга марксизм-ленинизмниң теориязын хереглөөнинің кайгамчык улуг дүржулгазы бар боп турар.

Делегейнин коммунистиг шимчээшкининин мөөнцеп алган ол түржулгазы — бүгү коммунистерге байлак эртине. Ол дүржулганы шын хереглөөрин, кандыг политиканы чорутса чогумалыгын деп чүвени шын тодарадырын чүгле ук чурттта ажылдап турар партия боду кылып шыдаар.

Ол партиялар болунун кичээнгейин кол чүүлче — болунун улустарынга кандыг янзы хамаарылгалыг болза шын болурул дээринче, боттарының келир чаагай чеже болза империализмге болгаш иштики реакциялыг күштерге үзүр демисел-биле сырый холбаалыг деп чүвеге эң калбак массаларны бүзүрелдиринче, а ол ышкаш социалистиг күрүнелер-биле, бүгү делегейнин ажылчы чоннарының коммунистиг авангарды-биле интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазын канчаар быжылдарынче мөөнцеп турар.

Бистиң киржикчилери болуп турарывыс хосталганын, демократияны болгаш социализмниң принциптеринге делегейни чаартыры дээрге төөгүлүг улуг чорудулга болур, социалистиг революцияларның тодаралыкчы салдары-биле боп турар янзы-бүрү революстуг, демократтыг шимчээшкиннер ол чорудулгада каттыжып, бот-боттарынга салдар көргүсчүп турар. Национал-хосталгалыг шимчээшкиннин чедиишкинниг болуру социализмнин тиилелгелеринден ажок улуг хамаарылгалыг болгаш бодунун өзүлчээнде империализмге үдүр демиселге социализмнин бүгү делегейге туружун ол быжыглап турар. Хамаарышпас чорук дээн демисежип турар азы ону чедип апкан улустар-биле сырый эвилелди быжыглаарынче угланған коммунистиг партияларның болгаш социалистиг күрүнелерниң политиказы болза бо төөгүлүг чорудулгаларны ынчалдыр, өзүлүг ленинчи өзү-биле билир чорукка үндезиленип турар.

Буржуаз болгаш ревизионисчи политиктер болза национал-хосталгалыг шимчээшкин ажылчын ангының социализм дээш демиселинден, социалистиг күрүнелерниң деткимчезиндан хамаарылга чокка хөгжүп турар чүве, колония турган чурттарның улустарынга хосталганы колонизаторлар шаннап бөөр чүве дижип чугаалап турарлар. Тускай хамаарышпас аныяк күрүнелерни социалистиг лагерьден ангылап башкалаар дээш, ол күрүнелер империализмге үлүр демисешпес, харын делегей ареназынга кандыг-ла бир «үшкү күш» боп хөделир ужурлуг деп үвеге оларны бүүдүрелир дээш мындыг хоозун меге чугааларны чулчуруп үндүрүп турарлар. Ындыг хевирлиг болал — эгезинден төнчүзүнге чедир-ле хуурмак төрелиишкин-дир дээрзин чугаалап турганының-даа хереө чок боор.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээн үезинге чедир-ле колониализмнин кинчи-бегин улустар буза шаап шыдавайн турган чорук төөгүлүг факт боп турар. Делегейнин ооа-чалаарда кандыг-бир кезээнге социализм тургустунуп быжыкпаан чүве болза, колониализмни узуткаар дугайында чугаа безин туруп шыдавас дээрзин төөгү бүзүреткен.

Империалистиг чурттар, хамыктын мурнунда АКШ, колониализмнин мөлчүгделиниң хосталган улустарны бодунун системазынга чыпшыр баглаар, делегей капитализминиң туруштарын оон-биле күштелдирер, буржуаз идеологтарның бижип турары ышкаш, чаа ханның агып кириишкини-биле ону хандырар, ону аныякшыдар болгаш быжыглаар дээш бүгү күштерин салып турар. Бир эвес фактыларны дорту-биле көөр болза, хосталган чурттарга салдар чедиринге экономиктиг быралар империалистерле бар боп турар дээрзин хүлээп көрбейн барып болбас. Амыыызында империалистер политика талазы-биле тускай хамаарышпас чамдык чурттарны экономика талазы-биле хамаарылгалыг болдурарының четкилери-биле ораап шыдаптар болбушаан турарлар. Ам, колониалдыг өзүчүрүмнарны ажыы-биле тургузар арга чок апарган үеде, хосталган чурттарны кинчилеп бектөөринин болгаш дээрбеазының чажыт хевирлерин болгаш аргаларын ажыглаарынче империалистер кирип турарлар. Оон-биле кады, колониялыг күрүнелер болза хосталган чурттарда реакциялыг иштики күштерни чер болганга деткип, чалчачы, диктаторжу өзүчүрүмнарны нептереллирин, ол чурттарны агрессиви блоктарже кирп тырттырын орадажып турарлар. Империалистиг күрүнелерниң аразында эң чидиг чөрүлөөлер илереп үнүп турар болза-даа, олар национал-хосталгалыг демиселге үдүр даадыла кады хөделп берген турарлар.

Ынчалза-даа, бир эвес колониализмни ап октаан улустарның хуу-салымынга салдар көргүзүп турар бүгү фактыларны барымдаалап көөр болза, социал деңшилгенин империализмге үдүр турар чүткүл угланыышкыннары кедизи барып колдап чая бөөр деп түңнелди кылыр апаар.

Ындыг болза-даа бо айтыыглар чурт бүрүзүнүң бодунун иштинде чидиг демиселге шиитпирлеттинер. Чөвүлел хуралдың медеглелинде национал-хосталгалыг шимчээшкиннин хөгжүлдезинин кол-кол айтыыгларының талазы-биле чугула тодаралыгалар бар, компартияларның боттандырар дээн демисежип турар сорулгалары, янзы-бүрү ангыларга болгаш социал бөлүктерге хамаарыштыр оларның туруштары демиглеттинген. Марксисчи-ленинчи партияларның үзел-бодалдарының чангыс аайын илередишаан. Медеглел болза янзы-бүрү ангыларның болгаш социал бөлүктернин революсчу аргаларын шыдаттынар-ла шаа-биле ажыглаарын, империализмге үлүр демиселге бүгү эвилелчилерни, харын-даа ындыг-ла быжыг эвес, чайгылчак болгаш туруш чок-даа эвилелчилерни безин шуптузын ажыглаарын көрүп турар.

Коммунистер — революсчулар, ынчаарга бир өвес олар тыптып өөн турар чаа-чаа аргаларны өскербес, салынган эчис сорулганы чедип алырынга частырыг чокка чедире бөөр чаа аргаларны болгаш хевирлерни тыпшас болза, багай болур ийик. Национал демократияның күрүнезин тургузарының Медеглелде идип үндүрген идеязын онзалап демиглеглее чогуур. Ол күрүнеанин кол-кол утка-шынарларын болгаш оон боттандырар ужурлуг сорулгаларын Медеглелде тодараткан. Улустары бот туңайлан төөгүлүг чогаалыкчы чорукче кедүрүп үнген чурттарда тодаргай байдалдар дыка хөй янзы боп турда, социал деңшилгенин сорулгаларын шиитпирлөөринин янзы-бүрү хевирлери тывылбайн барып шыдавас дээрзин онзалап демиглээри чугула.

Марксисчи-ленинчи теорияны хосталган чурттарга шын хереглээри дээрге-ле улустарның экономиктиг, политиктиг болгаш культурлуг амыыралының тус-тузунда онзагай байдалдарын барымдаалап тургаш, нацияның бүгү-ле төлептиг күштерин каттыштырарының, национал фронтуга, империализмнин дазылдарын болгаш феодализмнин артыышкыннарын шиитпирлиг-биле чура тырттып узуткаар дээш, алызы барып социализмче баар шимчээшкинге орукту аштаар дээш демиселге ажылчын ангының улуттукчу ролүн хандырарының хевирлерин дилеп тывары болур-дур.

Хамаарышпас аныяк күрүнелерге антикоммунизмнин политиказын империалистиг реакция албадаар деп орадажып турар амгы үеде, коммунистиг үзел-бодалдарны болгаш чүткүлдерни шын тайылбырлаары онза ужур-дузалыг боп турар. Коммунистер национал чазактарның ниити-демократтыг демчеглерин деткип турар. Коммунистер оон-биле кады, ындыг янзылыг хемчеглер болза черле социалистиг хемчеглер болбайн турар дээрзин массаларга тайылбырлап турар.

Колониализмнин кинчи-бегин буза шаап турар улустарның алыс күзел-соруу социалистиг чурттарның ажылчы чоннарынга болгаш бүгү делегейнин коммунистеринге дег, өске кымга-даа ындыг чоок болгаш билдингир эвес. Бистин үзелбодалывыс бистин камгалап, туружу турарывыс күш-ажылчы кижи төрелгеннин эрге-ажыктары болу чаагаар-ла улустар деңшилгеже, болунун материалдыг болгаш угаан-бодал күштеринин чечектелиишкининче шын оруктап барзын дээш болдунар-ла бүгү чүвени кылыр кылдыр бисти албадап турар-даа. Болувустун политикавыс-биле бистер социалистиг чурттарга улустарның бүзүрелин быжыглаар ужурлуг бис.

Хамаарышпас чорукту чаалап алган чурттарга ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өске-даа күрүнелернин дузаламчызы болза империализмге үлүр демиселге ол чурттарның туружун быжыглаарынга, национал экономиканы хөгжүдеринге болгаш улустарның амыыралын экижиларинге регум болур деп кара чангыс эчис сорулганы салып турар. Колония чурттарны «болдунар-ла дүргени-биле тускай догунаан турарынга» мурнакчы чурттарның ажылчын ангызының кайгамчык улуг сонуургалдыын айытпышаан Ф. Энгельстин бижээни болза: «Чүгле чангыс чүүлде чигзиниг чок: тиилелгелиг пролетариат болунун тиилелгезин божанналып кошкатпайн турган, кандыг-даа өске улусту канчаар-даа аас-кежиктелдирер чоруун дөгеп берип шыдавас» (К. Маркс болгаш Ф. Энгельс, Чогаалдар, т. XXVII, арын 238, 239).

Тиилеп үнген ажылчын ангының интернационалчы хүлээлгези болза, экономика талазы-биле кошкак хөгжүлделиг чурттарны чыпшыр тулуп турар колониалдыг кулданыышкынның кинчи-бегин туюлунга чедир буза шаварда, ол чурттарга дузалаары болгаш империализмге үлүр, бот баш миннир өрге болгаш тускай хамаарышпас хөгжүлде дээш оларның демиселинге бүгү талалыг деткимчени көргүзери болур. Ындыг болза-даа, социалистиг дузаламчы хосталган чурттарның моон соңгаар хөгжүдезинин перспективаларынга салдар көргүспес чүве деп, ону ынчаар бодап черле болбас.

Совет Эвилели колония улустарның алыс шынчы өөнүү боп келген болгаш артар, оларның өргелерин, эрге-ажыктарын болгаш хамаарышпас өргеже чүткүлүн камгалаар дээш кезээде туружу келген. Хамаарышпас догунаашкынның орунга кирген чурттар-биле экономиктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылганы бис моон соңгаар-даа быжыглаар болгаш көргүлер бис.

Колония чурттарга болгаш улустарга тускай хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында Декларацияны КНО-нун Кол Ассамблеязының XV сессиязына көөр кылдыр Совет Эвилели киирген болгай.

Чүгле КНО-га эвес, харын база оон даштынга ол саналды долгандыр хайның үнген политиктиг чилиг демиселдин түңнелинде, колония чурттарга болгаш улустарга тускай хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында Декларацияны Кол Ассамблея хүлээп алган. Совет Декларацияның кол утказы— колониализмни, оон бүгү хевирлери болгаш илерээшкиннери-биле катай дүрген болгаш түюлунга чедир үзүткаарының өргежок чугулазы—КНО-нун хүлээп алган доктаалында колдуунда илереттинген. Ол дээрге улустарның хосталгазының болгаш национал хамаарышпас хөгжүлдезинин хереэн быжыг болгаш чайгылыш чок камгалап турар деңшилгелиг күштерниң болгаш социалистиг бүгү күрүнелернин улуг тиилелгезидир.

КНО-нун Кол Ассамблеязының сессиязына ол айтырыгны шиитпирлеп турда, социалистиг болгаш нейтралистиг чурттар, колониалдыг системаны узуткаарының туружунда туруп турар чурттар колонизаторларны чангысталдырып башкалап турган дээрзин онзалап демиглээри өргежок чугула. Агрессчи блоктарда кирип турар чурттарның чамдыызы, чижээ, Норвегия болгаш Дания безин колониалдыг системаны узуткаары дээш бадылааннар. Колонизаторлар болза бадылап турда дадагалзаан 9 чурттарның чөгенчиг бөлүү боп артыш калганнар. Ол дээрге көчүг көскү демдек-тир, ол дээрге колониалдыг системаны узуткаары дээш кым туржуп турарыл база «хостуг чурттар» деп адаттыныш турар чурттар чүнү дээш туржуп турарларыл деп чүвени бүгү делевейге көргүзүп турар. Дадагалзааннарның аразында Американың Каттышкан Штаттары, Англия, Франция, Испания, Португалия дээш өскедаа чурттарның бар боп турары канчаш тодаргай көргүзүп болбас боор ынчаш.

Бодунун бойлап дүжүүшкүнүнден чайлаар аргазы чок болган-даа болза, колониализм улурланыр талазы-биле ам-даа өвөөш эвес куштуг болгаш хөй-хөй улустарга аажок улуг хораны чедирип турар. Үези эрткен бак, реакциялыг бүгү-ле чүүдер колониализмни долгандыр чыглып турар. Колониализм — кижи төрелгетенге чаа дайын-биле кыжаныр турар хөй-хөй үскулежиишкиннериниң дорт азы доора чылдагааны ол боп турар. Хан төөлдүрүүшкүнүн хөй удаа болдуруп турган колониализм — ам-даа дайынныг айылыды өскүдүтүп болур. Ол бирде угаан медерел чок хоралыг хереxти кыпсып үндүрүп турарындан илереп турар, ол дугайын Алжирде, Лаоста, Конгода ханныг болуушкуннар тодаргай көргүзүп турар; ол бодунун салдынмас аспаанда он-он миллион кижилерни ам-даа тутпушаан. Күрүне талазы-биле тускай хамаарышпас чорукту чедип алган улустарның чамдыызы амыыралдың чаагай чүүлдерин ажыглавайн турар, чүге дээрге, оларның чурттарының экономиказында даштыкы монополиларның тергиидели үргүлчүлевишаан турар болгай.

Империализмнин колониалдыг системазының сөөлгү артыышкыннарын буза шаавар, хосталган улустарны колониялыг күрүнелернин халдаашкынындан камгалаар, ол улустарның хосталып деп алыс чаагай соруктарын боттандыларынга оларга дузалаар — шак мону социалистиг чурттарның улустары, делегейнин коммунистери болгаш деңшилгелиг кижилери бодунун хүлээлгези кылдыр көрүп турар.

5. Коммунистиг шимчээшкиннің идеологтуг чамдык айтыыглары

Коммунистиг шимчээшкиннин бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгелериниң түңнелдерин үндүрүп тургаш, өөрүп четтириишкиниң баштайгы сөзүн бистің үлүг башкыларывыс — К. Маркска, Ф. Энгельске, В. И. Ленинге барзалгадып турар бис. Оларның өөредиг делегейниң коммунистиг шимчээшкинин улам-на меге күштүг кылган болгаш оон тиилелгезин хандырган. Келир үеде боттарывыстың стратегиявысты болгаш тактикавысты ажылдап кылып тургаш, бистер Маркс, Энгельс болгаш Ленин-биле база дагын сүмележип турар бис. Марксизм-ленинизмге шынчы чорук — бистің улам ыңайгы бүгү тиилелгеривистің үндезини.

Коммунистиг шимчээшкининиң оруу — берге болгаш шаптараазының орук. Коммунистерниң үлүг-хуузунга таварышканы ышкаш ындыг улуг шылгалдалар болгаш аар когаралдар чангыс-даа партияның үлүг-хуузунга таваржып көрбөөн. Коммунизмни узуткаарын хөй-хөй реакционерлер орадашкан. Ынчалза-даа коммунизм ол бүгү шылгалдалардан улам-на быжыгып үнген болгаш амгы үениң күчүлүг күжү болу берген.

Дазылдары хөрзүнче ханылап кире берген чараш чаагай күчүлүг ыыштарны силер бүгүде көрген болгай силер. Ындыг ыыштарга кандыг-даа когурум, шуурганнар коргунчуг эвес. Шуурган келгеш, быжыг эвес ыыштарны сый шаап эрте бөөр, а күчүлүг ыыш тендиш дивейн туруп калыр, оон шыргай салбак будуктары улам-на сырый чаагай апаар, боду хүнче улам бедип чүткүп турар. Коммунистиг шимчээшкин база ындыг. Империалистиг реакция олче шуурганнарын улаштыр-улаштыр хөме тудуп халдап турар, а коммунистиг шимчээшкин тендиш дивес, ол дээрге өзүп, канналып турар.

41 чылдар мурнунда, маңаа Москвага Коминтерниин I конгрези болган. 30 чурттардан коммунистиг партиялар болгаш чөөн үзелдиг социалистиг организациялар аңаа төлөөлеттирген. Бир эвес ам ССРЭ-нин составында кирип турар республикаларның коммунистиг партияларын саналаас чүве болза, ынчан бүгү Европага коммунистиг чүгле беш партиялар турган. Азияга, Африкага, Австралияга болгаш Океанияга коммунистиг партиялар турбаан. Америк дипке чүгле чангыс Аргентинаның Компартиязы турган. Ам коммунистиг болгаш ажылчын партиялар 87 чурттарда бар. Олар 36 миллиондан хөй кижини каттыштырып турар. Коммунизмниң идеялары чер бембүрзээнің бүгү булуннарында миллион-миллион кижилерниң угаан-бодалынче сиңиигип кирген. Ол эки-дир, кончуг-ла эки-дир, эштер!

Коммунистиг улам-на чаа-чаа партияларның төрүттүнүп турарын көрүп тур бис. 1957 чылдагы Москва Чөвүлел хуралының соонда 12 партиялар тургустунган болгаш делегейге харылзааларын доктаадып тургускан. Бир эвес Маркс, Энгельс болгаш Ленин коммунистиг база ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң өөлбөр Чөвүлел хуралынга олурушкан болза, бүгү делегейнин коммунистериниң күчүлүг армиязын көргеш, олар кайгамчык-ла өөрүүр турган ийик!

Коммунизмче улус массаларның чүткүлү коммунистиг партияларның хүрээлениниң өзүлдезинден илергейлеттинип турар. Ол — амгы үениң кайгамчыктыг болуушкуннарының бирээзи-дир.

Чедип алыр дээш марксисчилернин-ленинчилерниң демисежип турары коммунистиг тургузуг ниитилел хөгжүлдезинин бүгү чорудулгазы-биле белеткеттинген, ынчангаш олче шилчиишкин өйү келген сорулга болуп турар. Чаа ниитилелче шилчиишкиннин оруктарын чыдар дугайында марксистер-ленинчилер сагыш салбас аргазы чок, сагыш салыпдаа турар. А мында өөрөш эвес нарын айтыыглар тыптып турар. Өйү келген айтыыгларны ажылдап кылырынга СЭКП-нин XX съездизинин кылган салыышкынын акы-дунма партиялар бедин-биле үнелеп көрген. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң 1957 чылдагы Чөвүлел хуралы болгаш делегейнин коммунистиг шимчээшкининин 1960 чылдың ноябрь шуулганы ол айтыыгларны ажылдап кылырынче улуг кичээнгейни салган, коммунистиг шимчээшкиннің теориязын болгаш практиказын бурунгаарладып чоруткан.

Капиталистиг ниитилелди социалистиг ниитилел кылдыр революсчу өзү-биле чаартырының эргежок чугулазын хүлээп көөрү бистерге, совет коммунистерге, Октябрь революциязының ооларынга маргыш чок чүүл болуп турар. Социализмче орук пролетар революциязын болгаш пролетариат диктатуразының тургустунарын дамчыштыр чорап турар. Социализмге шилчилгенин хевирлерин ап көөр болза, СЭКП-нин XX съездизинин айытканын өзүгаар алырга, ол хевирлер улам-на янзы-бүрү болур. Ынчалзажок социализмче шилчиишкинни боттандырары чер-ле болганга база бүгү-ле таварылаларда чепсектиг тура халыышкын болгаш хамааты дайын-биле холбаалыг болуру албан эвес. Социализмче шилчиишкиннің хевирлери тайбын болгаш тайбың эвес-даа болган туруп болур деп чүвени марксизм-ленинизм барымдаалап турар. Революцияны тайбын арга-биле боттандырары ажылчын ангының, улус массаларның эрге-ажыктарына таваржып турар. Ынчаарга бир эвес тергиидекчи ангылар революцияга күчүлөөшкин-биле харылаар болгаш улустун турасоруунга чагыртырын күзевес болза, пролетариат оларның удурланыышының сый шавар, шиитпирлиг хамааты дайынче кирер ужурлуг.

Делегейнин социалистиг системазының күчү-шыдалы быжыгып, капиталистиг чурттарда ажылчын ангының организастыг чоруу бедин турарының чергеи-биле социалистиг революцияларга улам-на таарымчалыг байдалдар тургустунар дээрзинге бүзүрелдиг бис. Парламент чанчылдары сайзырангай чурттарга социализмче шилчиишкин парламентини, а өске чурттарга — оларның национал чанчылдарынга дүүшкен албан черлерин ажыглаарының аргазы-биле-даа боттанган туруп болур. Бо таварылгада буржуаз парламентини ажыглаар дугайында эвес, харын парламент хевирин чонга бараан болдурар, аңаа чаа утканы киирер дээш ону ажыглаар дугайында чугаа чоруп турар. Мынчангаш чүвенің ужуру сонгулда талазы-биле кандыг-бир оптуг кажарлаашкынларда-даа эвес, чүгле сонгулда харжактарын долгандыр тулчуушкуннарда-даа эвес болуп турар-дыр. Ындыг херектерни реформистер кылып турар. Ындыг оптуг кажарлаашкыннар коммунистерге канчап-даа таарышпас. Бистерге ажылчын ангының болгаш бүгү ажылчы чоннарның революсчу күштерин каттыштырары болгаш сырый эвилелдээри, массалыг революсчу хөделиишкиннерни кадбартыры — парламентиге быжыг хөй нурууну чаалап алырының чайлаш чок негелдези болур. Парламентиге хөй нурууну чаалап алыры, ону чуртка күчүлүг революсчу шимчээшкин бар турда, улуучу эрге-чагырганың органы болдурары дээрге-ле буржуазияның шериг-бюрократтыг машиназын сый шавары болгаш парламент хевирлиг чаз, пролетаржы улуучу күрүне өлүзүн тургузары ол болур.

Капитализм ам-даа күштүг болуп, аажок хөй кижилиг шериг-полицейжи аппарат оон холунда турар ындыг чурттарга социализмче шилчиишкин ангыларның чидиг демиселинин байдалдарынга эрттери чайлаш чок дээрзи мырынай илдеп. Социализмче шилчиишкиннің бүгү-ле хевирлериниң үезинде шиитпирлиг негелде болза, коммунистиг авангардка баштаткан ажылчын ангының политиктиг удуртулгазы болур.

СЭКП-нин XX съездизинин кылганы ол түңнелдер марксизм-ленинизмнин теориязынга, акы-дунма коммунистиг партияларның практиказынга, делегейнин коммунистиг шимчээшкининин дүржулгазынга даянып, делегейнин өскерлиг турар байдалдарын шын барымдаалап турар. Ол байдалдар ажылчын ангыны, чоннун хөй нуруузун сырый каттыштырарынче, демиселдин тайбың болгаш тайбын эвес, парламентичи болгаш парламентичи эвес бүгү-ле хевирлерин шингээдип алырынче коммунистиг партияларны угландырып турар. Байдалдан хамаарыштыр, демиселдин кайы-бир хевирин хөделдирип киирерінге, шиитпирлиг революсчу хөделиишкиннерге белен болур кыдыр ажылчы чоннарның массаларын кижизидиринге белен болур деп, коммунистерни Ленин өөредип чораан.

Төөгүлүг тодаргай байдалда кайы-бир чурттың ажылчын ангызынга демиселдин кандыг хевирлерин болгаш аргаларын шилип алырын тодарадыры — чурт бүрүзүнүң пролетариадының болгаш оон коммунистиг авангардының бодунун хереө болур деп чүве чаягаар-ла биддингир.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчиларинин Чөвүлел хуралының Медеглелинде тодараттының кирген дараазындагы бодал амгы үениң байдалдарында онза чугула ужур-дузалыг болуп бар чыдарын мөөн-биле холбаштыр онзалап демиглее чогуур: **«Марксисчи-ленинчи өөредигни удуртулга болдуруп турар коммунистиг партиялар революцияны үндүр сөөртүрүнге кезээде удур туруп келген. Оон-биле кады контрреволюцияны империалистиг өзү-биле дашкаар үндүреринге удур олар шиитпирлиг демисежип турар. Сырый каттыжар, боттарының бүгү-ле иштики күштерин сырый мобилизастаар, идепкейлиг хөделир, ынчангаш делегейнің социалистиг системазының күчүзүнге даянып тургаш, революцияже кедүрлүп үнген кандыг-даа чурттың хөрактеринге империалистерниң холгаарлаашкынын баш удур болдурбас азы шиитпирлиг ойтур шавыышкынны бөөр деп бүгү чурттарның улустарын ыыйгырарын боттарының интернационалчы хүлээлгези деп коммунистиг партиялар санап тур».**

Социалистиг революцияже массаларны баштап чедирери — аажок нарын херек. Большевиктер, өрге-чагырга дээш демисешпишаан, массалар ортузунга ажылче, ажылчын ангының күш-ажылчы таравчыннар-биле эвилелин тургузарынче болгаш быжыглаарынче, социалистиг революциянын политиктиг армиязын белеткээринче бирги чергелиг кичээнгейни салып турганы бистиң партиявыстың дүржулгазынлан билдингир болгай. Ленинчилер массалар-ла бар бүгү черлерге ажылчынларның, таравчынларның, хереөженнерниң, аныяктарның ортузунга, армияның иштинге ажылдап турганнар. Шаг-үе бүрүүнде кандыг лозун массаларны хандыдып чаалап алырының соргулазынга хамыктын-на эки тааржырыл, ол массаларны бурунгаар эдертирил, социалистиг революцияның политиктиг армиязын сырый каттыштырарынга идиг бөөрил деп чүве партия бүрүзүнге көскү илерээр апаар.

Аныяктар ортузунга ажылдың чугула рольдуун Чөвүлел хуралга онзалап демиглеп турган. Буржуаз пропаганда амгы үениң аныяктарын «ышкындырган салгакчылар» деп адап, оларны политика чок кылдыр көргүспүшаан, оларның дугайында хоозун меге чулчуруушкуннарны нептередип турар. Ынчалза-даа аныяктар революстуг улуг күш болуп турарын өлөөн хөй чурттарга сөөлгү үеде болгулаан революстуг хөделиишкиннерниң фактылары көргүзүп турар. Коммунистерниң кылып шыдаары ышкаш кылдыр политиктиг чангыс-даа партия аныяктарны бодунун соо-биле ынчалдыр хандыкшыдып шыдавас, а аныяктар революсчу өзү-биле, дидим хөделдиринге ынак болгай.

(Төнчүзү 3-кү арында).

ДЕЛЕГЕЙНИҢ КОММУНИСТИГ ШИМЧЭЭШКИНИНИҢ ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРИ ДЭЭШ

(Төнчүзү).

Амгы үениң кол революсчу күжү — ажылчын анҗы. Капиталистиг сайзырангай чурттарның ажылчын анҗызы күш-ажылдың бүгү делегей армиязында улуг бот дензини өөлеп турар. Ол чурттарга 160 миллион ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар онаажыр, ол дээрге социалистиг өвес бүгү делегейде ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның санының бештин үжүнден өскөө өвеи болуп турар. Капиталистиг сайзырангай чурттарның ажылчын анҗызы чүгле санының хөй-биле өвес, харын база хамыктың мурнунда организастыг болганы-биле кайгамчык улуг революсчу күш болуп турар. Ол анҗы массалыг профөвилелдерлиг болгаш боду хуузунда массалыг партияларлыг. Барыын Европаның, АКШ-тың коммунистери улуг болгаш шынар талазы-биле онзагай бергелерге таваржып турарын эки билир бис. Аажок хөй материалдыг курлавырларлыг, күчүлүг шериг, полицейжи болгаш идеологтуг аппараттыг дуржулгалыг буржуазия-биле демисежир хөрекке олар таваржып турар. Ынчалзажок Барыын Европа чурттарында Паориж коммунарларының, англы чартистернин революсчу чанчылдарының салгакчызы, антафашистиг удурланыышкының баштынчызы болгаш организаторлуг турар ажылчын анҗыга ханы бүзүрелдиг бис. Хөй-хөй чурттарда дуржулгалыг массалыг коммунистиг партияларлыг, марксисчи-ленинчи канналган кадрларлыг ажылчын анҗы ниитилелди революсчу өзу-биле чаартырының хөрөөнге бодунуң салыышкынын киирер.

Эштер! социалистиг системаның чедиишкиннери улам улуг болган тулум-на, коммунистернин делегей армиязы улам өскен тудум-на, буржуазия улам калчаараар апаар. Буржуазия өргелеп чагырарының фашистиг аргаларынче, дерзиилелдиг өзу-чурумнарже шилчип турар. Капиталистиг тургузугну агартып шынзыдар, социализмни, бистин коммунистиг идеяларывысты бужартадып деп ораалдашпышаан, буржуазия бодунуң бүгү-ле пропаганда чепсектерин мобилизастап турар. Буржуаз пропаганда улам-на оптуг кажар шинчилиг бооп бар чыдар. Социалистиг лагерьге, коммунистиг партияларга удур демисежирде буржуаз пропаганданың кол чепсөө болза антикоммунизм бооп турар, өртемге удур, өгезинден төнчүзүнге чедир хуурмак хоозун шак ол идеологияны бистер шиитпирлии-биле сойгалап илередир ужурлуг бис.

Ажылчын болгаш коммунистиг шимчэшкинде оппортунизмге удур шиитпирлиг демисешпейн, ревизионизмге, догматизмге болгаш сектанзыг чоруккa удур демисешпейн турган, социализмниң хөрөөн чедиишкинниг бурунгаарладып чоргок.

Үш чыл мурнунда коммунистиг шимчэшкин ревизионистернин калчаалыг халдаашкынына таварышкан болгаш чамдык чурттарга ажылчын ангының партияларының өлүр-дириинин дугайында чугаа чөвүп турган дээзин силер шуптунар эки билир болгай силер. АКШ дээн ышкаш ындыг чурттың компартиязына Гейстетин ревизионисчи бөлүү хөделип турган. Даниянын компартиязына уреглекчи үүлгедигни Ларсеннин бөлүү чорудып турган. Ревизионистер акы-дунма өске-даа чамдык партияларга улуг айыыл бооп турдулар. Ревизионисчи бок-сак сойгаладып илереттирген болгаш партияларның хүрөөлениннен үнүүр октадыкан чоруктy сеткилсагыштын алыс ханыышкыны-биле демдеглөөр херек. Ревизионистерге удур демиселлен коммунистиг партиялар улам-на быжыг болгаш канналган, дуржулга-биле мергежип далыккан бооп үнген. Бо үениң ревизионизминиң югослав хевирин коммунистиг партиялар чангыс эп-сеткил-биле буруу шапканнар.

Ревизионизмге удур, ленинизмдең кандыг-даа янзы-биле ойталай чайлаар чоруктарга удур демисел кончуг чугула бооп артпышаан турар. Ол дээрге социалистиг лагерьни быжыглаары дээш марксизм-ленинизмнин принциптерин чайгылыш чокка боттандырары дээш демисел-дир.

Национализмнин хоралыг чоруунга удур, эргижиреп хоочураан биче-буржуазчы национал хоозун бодалларга удур демисел болза «пролетариат диктатуразын национал (тодаргайлаарга чангыс чуртта турып турар болгаш бүгү делегей политиказын тодарадып шылавас) турганындан интернационалчы (тодаргайлаарга бети дээрге-ле өлөөн каш мурнакчы чурттарда турып турар, делегейнин бүгү политиказынга шиитпирлиг салдарлыг бооп шылаар пролетариат диктатуразы) болдурары улам чоокку чугула соруулга болу бер чыткан тудумна, бирги олурутже улам-на депшип үнер апаар» деп, В. И. Ленин бодунга чаатынган өттүү көөр чорду-биле айыткан (Чогаалдар, т. 31, арын 126).

Ревизионизмге, оон бүгү-ле янзы-бүрү хевирлеринге удур демисел амгы-даа үеде коммунистиг партияларнын чугула соруулгазы бооп артпышаан турар. Буржуаз тургузуг турып турган дээрезинде ревизионизмнин идеологиязынга база-ла таарымчалыг байдалдар турар апаар. Ынчангаш бистер кезээде белен турар болгаш марксизм-ленинизмден оон революстуг утка-шынарын узуткап каалтарын, бо шагның капитализмин каастап дозулаарын, коммунистиг шимчэшкиннин сырый каттышкан чорудун кошкадып сулараарын, коммунистиг партияларны национаддар аайы-биле чарарын ораалдажып турар ревизионизмге удур эптеш чок демиселди чорудар ужурлуг.

Коммунистиг шимчэшкинде өске айыыл — догматизм болгаш сектанзыг чоруk база бар. Империализм-биле демиселге, дайынны болдурбазынга, монополияларнын бүрүн эрге-чагырганын дүжүр октаарынга бүгү күштерни сырый каттыштырары негеттинип турар амгы үеде догматизм болгаш сектанзыг чоруk бистин хөрөөвиске улуг хораны чедирип болур. В. И. Ленин догматизмге эптеш чок. Ленин мынчаар бижөөн: «...Кандыг-даа теория-биле бир дөмей, дээре дизе-ле чүгле кол-кол, ниити үүлдү айтып, амыдыралдың нарын үүлдерин хаара тударынче чүгле чоокшулап турар дүүнгү хуннүн теориязындан халбактанып чоруkту марксисчи кижи болдурбайн харын дириг амыдыралды, боттуг үүлдүн ылаптыг фактыларын өөренип, барымдаалап көөр ужурлуг деп, шак ол маргыш чок ылап шынны ботка шингөөдип алыры эргежок чугула» (Чогаалдар, т. 24, арын 26).

Догматизм болза коммунистиг партияны долгандыр ажылчын ангының болгаш бүгү лепшилгелиг күштернин сырый каттыжарын шаптыктап турар сектанзыг хожудангай донгун чоруkту болунда синирип турар. Догматизм болгаш сектанзыг чоруk болза, революстуг теорияның чогаадыкчы хөгжүлдезибиле, ону практикага чогаадыкчы байдалдыг ажыглаары-биле эптеш чок төрүүдөлиг, олар коммунистерни ажылчы чоннарның калбак коллективинден башкаланырынче чыгап, оларны революстуг демиселге олутпай шүшпөң болурунче азы чөөннөөринин авантюристиг халымак чорууунче киирип турар, ажылчын ангының болгаш бүгү-ле демократтыг күштерниң тиилөөринин эрге-ажыктарынга болдунар-ла бүгү үүлдерни ажыглаар арганы бербейн турар.

Коммунистиг партиялар ийи фронтуга: кол айыыл бооп артып турар ревизионизмге удур база догматизмге болгаш сектанзыг чоруkка удур — шиитпирлиг демиселди моон сонгаардаа чорудар апаар деп чүвени Медеглелде онзалап демдеглеп турар. Догматизм болгаш сектанзыг чоруk, бир өвес оларга удур чайгылыш чок демиселди чорутпас чүве болза, ангы-ангы партияларнын хөгжүлдезинин кайы-бир үе-чадазында база-ла кол айыыл болу берип болур.

Бистин бүгү-ле чаа-чаа тиилелгелеривистин шиитпирлиг негелдези болур чогаадыкчы марксизм-ленинизмнин түгүн бедик тудар чоруkту коммунистиг болгаш ажылчын партиялар боттарының интернационалчы хүлөөлгези кылдыр санап турарлар.

Эштер! Бүгү чурттарның коммунистериниң төлөөлекчилери боттарының Чөвүлел хуралынга делегейнин коммунистиг шимчэшкини улуг көдүрлүүшкүнде чоруп турар кайгамчыктыг үеде ужурашканнар. Капиталистиг чурттарда коммунистиг партиялар шылгарангай чедиишкиннерни чедип алганнар. Ажылчын анҗы тиилөөн чурттарда коммунизм улам-на чаа-чаа тиилелгелерни чедип ап турар. Ол чурттар анҗы дайзыннарының ыйыышкыннарын чурттун иштинге-даа, даштынга-даа чүгле шыдажып эрткен өвес, харын социалистиг тургузуушкунунуң дугайында марксизм-ленинизмнин принциптерин амыдыралга боттандырбышаан, экономиканы, культураны, өртемни, техниканы хөгжүдеринге, улустун амыдырал деңнелин бедидеринге бедик көдүрлүүшкүнү чедип алганнар. Коммунистиг болгаш ажылчын партиялары долгандыр сырый каттыжыышкынының быжыын ол чурттарның улустары көргүзүп турар.

Бир өвес социализм дээш, коммунистиг чаартылгалар дээш демиселдин лозуңу шаанда коммунистиг партияларның лозуңу турган болза, социализм дээш, коммунизм дээш демисел ам ол чурттарда бүгү улустун хөрөө, чаа, коммунистиг делегейнин тиилелгези дээш бүгү улустун тиилелгези болу берген. Мынчангаш, бистин революстуг теориявыстын шынныы, марксизм-ленинизмнин шынныы болгаш амыдыралчызы амыдыралдың боду-биле бадыткаттынып турар.

Бистерге, коммунистерге улуг шаңнал болза коммунизмнин улуг күжүн ам чүгле социалистиг чурттарның улустары өвес, харын марксизм-ленинизмнин өөредиин хүлөөп көрбейн турар кижилерниң безин көрүп турары болур-дур. Бистиң чурттарывыстын хөгжүлдезинин марксисчи-ленинчи өөредигге үндезилеп чедип алган улуг түңнелдерин олар хүлөөп көөр ужурга таварышкан. Ынчангаш ол дыка улуг ужур-дузалыг-дыр, эштер.

Марксисчи-ленинчи теория — бистерге, коммунистерге ажыл-херекке удуртулга, орук айтыкчызы сылдыс-тыр. Ажылчын анҗының мурнакчы отряды болур коммунистер ону тиилелге дээш боттарының демиселинин эртемниг программазы кылдыр кезээде хүлөөп ап, ол өөредигге кызыгаар чок бүзүреп келген болгаш ону боттандырар дээш шудургу, чайгылыш чок демисежип келген. Ам, ол өөредигни удуртулга болдургаш, социалистиг чурттар капиталистиг күрүнелер-биле экономиктиг чарышта улуг чедиишкиннерни чедип алган үеде, социализм коммунизм дээрге амгы үениң улуг-чаагай күжү-дүр, келир үе—коммунизмнин болур дээрзин калбак улус массалар көрүп турар.

Социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң чорудулгазында социалистиг улуг соруулгаларны чедип алырынга эки түңнелдерни берип турар чаа хевирлер болгаш методтар шлереп турар болбайнаан. Янзы-бүрү социалистиг чурттарда янзы-бүрү байдалдар турып турар болганда, марсисчи-ленинчи теорияны коммунистиг партия бүрүзү бодунун чуртунуң байдалдарынга дүүштүр ажыглап турар. Ынчангаш боттарының чурттарының байдалын болгаш онзагай чорудун эки билир акы-дунма партияларның ындыг хевирлиг чүткүлүү бис чогууру-биле билип көөр ужурлуг бис.

«Бүгү нациялар социализмче келир, ол чайлаш чок, ынчалза-даа шуптузу бир дөмей келбес, нация бүрүзү демократияның кайы-бир хевиринге, пролетариаттың диктатуразының кайы-бир хевиринге, ниитилел амыдыралының янзы-бүрү талаларының социалистиг чаартылгаларының кайы-бир темпилеринге онзагай хевирни киирер» дээр дугайында улуг Ленинниң айтыышкыннарын барымдаалап турар бис. (Чогаалдар, том 23, арын 58).

Ынчалза-даа ол онзагай чоруктарның ужур-дузазын үрдүндүрүп, оларны эмин эртир улгаттырып болбас болгаш Маркстың база Ленинниң өөредиинин айытканы социалистиг тургузуушкунуң кол чингине оруун көрбейн барып болбас дээрзи билдингир. Марксизм-ленинизмниң улуг өөрединиң болгаш ону амыдыралга боттандырарының кол принциптеринин арыг силиинге бис көзээде быжыг туржып келген болгаш туржып турар-даа бис.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилери амгы үеде делегей байдалының айтырыгларының талазы-биле санал-оналын солушканнар, коммунистиг болгаш ажылчын шимчэшкининиң өйү келген айтырыгларын чугаалашканнар азы Чөвүлел хуралга эштериниң үлегерлеп чугаалап турганы-биле алырга, «шактарывысты деңнеп алган бис». Шынап-ла социалистиг чурттар, коммунистиг партиялар шактарын деңнөөр херек. Кайы-бирөөзиниң шагы мурнай бөөр азы озалдай бөөр болза ол шактар шын чорзун дээш оларны таарыштырып турар болгай. Бистиң күүлүг армиявыс коммунизмче бүзүрелдиг базым-биле деңге базып орзун дээш коммунистиг шимчэшкинге шаг-үени база ынчаар деңнөөр херек. Бир өвес мынчаар үлегерлеп чугаалаар чүве болза, биске шак деңнөөр курантылар болза марксизм-ленинизм, делегейнин коммунистиг чөвүлел хуралдарының кады ажылдап кылган документилери ол болур.

Бүгү коммунистиг болгаш ажылчын партиялар Чөвүлел хуралга шиитпирлерни чангыс үн-биле ажылдап кылган соонда, партия бүрүзү бодунун бүгү ажыл-чорудулгазынга ол шиитпирлерни ыдыктыы-биле болгаш шыңгыызы-биле барымдаалаар апаар.

Эштер! Чөвүлел хуралдың ужур-дузазы чүдел дизе, оон киржикчилериниң улам эки, улам күштүг, улам бүзүрелдиг кылдыр боттарын билгенинде, бүгү коммунистиг болгаш ажылчын партияларның демиселиниң улуг чаагай үези улам делгеми-биле оларның мурнунда ажыттынганында. Ол бүгү болза делегейниң коммунистиг шимчэшкининиң сырый каттыжыышкынынга идиг болуп турар. Бистиң ниити хөрөөвистин тиилелгезинге бүзүрелдиин ажы-дунма партия бүрүзү делегейниң улуг шуулганынга айыткан, а ол чорук делегейниң бүгү коммунистиг шимчэшкинин быжыглаарынга кайгамчык улуг ужур-дузалыг.

Коммунистиг партия бүрүзүнүн хүрөөлениниң чангыс эви, бүгү коммунистиг партияларның чангыс эви—ол дээрге, бистиң ниити соруулгавысты чедип алырынче—бүгү делегейге коммунизмниң тиилелгезинче угланган делегейниң чангыс аай коммунистиг шимчэшкини ол-дур.

Бүгү коммунистиг болгаш ажылчын партиялардан ам негеттинип турар кол чүүл болза боттарының хүрөөлениниң чангыс эвин, сырый каттыжыышкынын бүгү хемчег-биле болгаш чүткүлүү-биле быжыглаары болур. Коммунистиг шимчэшкининиң хүрөөлениниң чангыс эви амгы үениң байдалында онза чугула ужур-дузалыг болуп турар. Ол чорук коммунистиг шимчэшкининиң ам шиитпирлээр хүлөөлгелиг бүгү делегейге төөгүлүг соруулгалары-биле холбашкан.

Бүгү коммунистиг партиялар акы-дунма сырый харылзаахолбааны улам улуу-биле быжыглаар дээш бодувустун талавыстан бүгү-ле үүлдерни кылыр бис деп Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының өөрүнөөзинден бистиң делегациявыс Чөвүлел хуралдың киржикчилеринге бүзүреткен. Социалистиг лагерь улам быжыг болзун, делегейниң коммунистиг фронтузу улам быжыг болзун дээш бистиң партиявыс бүгү-ле чүвени кылыр.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы социалистиг чурттарның бүгү коммунистиг партиялары-биле чангыс эпти болгаш найыралды быжыглаарынга чайгылыш чок шиитпирлиг чорук-биле долдунган. Моон-биле холбаштыр Кыдаттың Коммунистиг партиязы-биле, улуг кыдат улус-биле акы-дунма найыралдың харылзаа-холбаазын быжыглаарынче бистиң өскерлиш чок чүткүлүвүстүн дугайын чугаалаксап тур мен. Ийи улуг улустарның найыралы, делегейниң коммунистиг шимчэшкининде эң улуг бистиң ийи партияларывыстың сырый каттыжыышкыны—бистиң ниити хөрөөвистин тиилелгези дээш демиселге дыка чугула ужур-дузалыг дээрзин бистиң партиявыс Кыдаттың Коммунистиг партиязы-биле бодунуң харылзааларына удуртулга болдуруп турар. Ол улуг найыралды быжыглаарынга бистиң партиявыс бүгү талалыг күжениишкиннерни кезээде кылып келген болгаш кылыр-даа. Улусчу кыдат-биле, кыдат коммунистер-биле, бүгү чурттарның коммунистери-биле бир дөмей, бистиң эчис соруулгавыс чаңгыс—тайбынны хандырары болгаш коммунизмни тургузары болур, ниити эрге-ажыктарывыс—күш-ажылдың кижилериниң аас-кежии болгаш чаагай чорду болур, ниити принципиалдыг быжыг үндезинивис — марксизм-ленинизм болур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, совет кижилер бистиң партияларывыстың болгаш бистиң улустарывыстың чаңгыс эви быжыг турзун дээш, дайзыннарны чүгле чөгендирер өвес, харын бистиң чаңгыс эвивис-биле ол дайзыннарны улам-на силгиир төлөөде, бистиң улуг эчис соруулгавысты — коммунизмни боттандырарын чедип алыр дээш бүгү-ле үүлдерни кылырлар.

Эштер! Кайгамчыктыг чаагай үеде чурттап турар-дыр бис. Коммунизм бистиң чүс чылдың тиилеттирбес күжү болу берген. Коммунизмниң улам ынайгы чедиишкиннери бистиң күзел-соруувустан, бистиң чаңгыс эвивистен, бистиң ырадыр көөр чоруувустан болгаш шиитпирлеривистен дыка улуг хемчээлдии-биле хамааржыр. Коммунистер, ажылчын анҗы боттарының демисели-биле, боттарының күш-ажылы-биле чер делегейге коммунизмниң улуг эчис соруулгаларын боттандырарын чедип алыр.

Партийжи гимниден «Чаа делегейни тургузар бис, чаагай чолувус тып аар бис!» деп одуруглар онза күштүү-биле дыңналып кээрге, келир үениң кижилери, дараазында салгалдың коммунистери биске адааргаар, бистиң хүннеривисче сагышсеткилин кезээде салырлар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы марксизм-ленинизмниң өөредиинге, пролетаржы интернационализмге болгаш улустар аразының найыралынга шынчы болуп келген, шынчы болуп турар, шынчы болур-даа, бүгү делегейге тайбын дээш кезээде демисежир, улуг Ленинниң бисти өөреткени ышкаш коммунизмниң тиилелгези дээш демисежир!

(Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин диңмиттиг адыш часхаашкыннары каш удаа үзе кирип турган. Илеткел доозулган соонда залга диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часхаашкыны кыптыгып үнген).

(«Тайбынның болгаш социализмниң айтырыглары» деп журналдың 1961 чылда 1-ги номеринден дүжүрүп парлаан).

6. Марксизм-ленинизмниң принциптеринге коммунистиг шимчэшкиннин улам ынайгы сырый каттыжыышкыны дээш

Эштер, бир талазында, коммунистиг болгаш улусчу бүгү күштер-биле, өске талазында, империализмнин күштериниң аразында демисел чаа үе чадаже кирип турар. Бо байдалдарда социалистиг лагерьнин, делегейниң бүгү коммунистиг шимчэшкининиң хүрөөлениниң сырый каттыжыышкыны бирги чергенин ужур-дузалыг болуп турар. Марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң принциптеринге бистиң сырый каттыжыышкынывыс—ол дээрге империализмни ажылчын анҗының тиилөөриниң кол негелдези болур. Холдарындан быжыг тутгынчуп алгаш бурунгаар чоруур деп улуг Ленинниң чагыы биске ыдыктыг. Бистиң хүрөөленивистиң чаңгыс эви коммунизмниң күштерин каш катап улгаттырып турар. Сырый каттыжыышкын, сырый каттыжыышкын база катап сырый каттыжыышкын—делегейниң коммунистиг шимчэшкининиң хоойлузу ындыг.

Марксисчи-ленинчи партия бүрүзү бодунун хүрөөлениннегеде, делегейниң коммунистиг шимчэшкининге-даа оон чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын үреп болгу дег кандыг-даа хөделиишкиннерни болдурбас ужурлуг деп чүве ленинизмнин бодунун алыс утка-шынарындан үндезилеттинип турар.

Делегейниң бүгү коммунистериниң демиселиниң эчис соруулгазы, шаандагызы ышкаш, бүгү чурттарның коммунистиг партияларының күзел-соруунуң болгаш хөделиишкиннериниң чаңгыс эвин негеп турар. Коммунистиг партиялар боттарының хүрөөлениниң чаңгыс эвин болгаш делегейниң бүгү коммунистиг шимчэшкининиң чаңгыс эвин бүгү хемчег-биле быжыглаар деп ленинчи өөредигге бүрүн дүүштүр медеглөөш, чөвүлел хурал делегейниң коммунистиг шимчэшкининиң улам ынайгы сырый каттыжыышкынына улуг салыышкынны киирген.

«Ажылчын анҗының хөрөө дээш демиселдиң эрге-ажыктары коммунистиг партия бүрүзүнүн хүрөөлениң болгаш бүгү чурттарның коммунистериниң улуг армиязын улам-на сырый каттыштырып, оларның күзел-соруунуң болгаш ажылчорудулгаларының чаңгыс аай чорудун негеп турар. Делегейниң коммунистиг шимчэшкининиң чаңгыс эвин үргүлчү быжыглаар дугайында сагыш салыры—марксисчи-ленинчи партия бүрүзүнүн интернационалчы дээди хүлөөлгези.

Делегейниң коммунистиг шимчэшкининиң чаңгыс эвин марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң принциптеринге үндезилөөш шиитпирлиг камгалаары, ол чаңгыс эпти үрешки дег кандыг-даа хөделиишкиннерни болдурбазы болза национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социализм дээш, социалистиг революцияның, социализмни болгаш коммунизмни тургузарының соруулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээри дээш демиселге тиилелгени чедип алырының ыяавыла негелдези болур. Ол принциптерни үрөөр чорук коммунизмниң күштерин кошкадырынга чедирер ийик» деп Медеглелде чугаалап турар.

Совет Эвилели социалистиг лагерьниң, а СЭКП—коммунистиг шимчэшкиннің бажында турып турар дээр дугайында тодарадылгага хамаарыштыр СЭКП-нин делегациязы бодунуң бодал-оналын Чөвүлел хуралга тайылбырлаанын демдеглөөр херек. Ленинниң тургусканы бистиң партиявыстың ачыхавыяазын бедии-биле үнелеп турарын ол тодарадылгадан хамыктың мурнунда көрүп турар-дыр бис деп чүвени бистиң делегациявыс медеглөөн болгаш акы-дунма бүгү партияларга чүректиг ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен. Ленинниң кижизиткени бистин партиявыс делегейниң ажылчын анҗызының мурнунга интернационалдыг хүлөөлгелерин күүседирин—бодунуң бирги чергенин хүлөөлгези кылдыр кезээде санап келген. Бистиң партиявыс пролетаржы интернационализмниң түгүн моон сонгаар-даа бедик тудар болгаш бодунуң интернационалдыг хүлөөлгелерин күүседиринге күштерин хайыралавас дээрзин Чөвүлел хуралдың киржикчилерине делегация бүзүреткен.

Оон-биле кады, СЭКП-нин делегациязы Медеглелге болгаш коммунистиг шимчэшкининиң өске-даа документилеринге үстүнде тодарадылганы киирбес деп саналдаан.

Акы-дунма партияларның боттарының аразында харылзаалары-ның принциптери кандыгыл дизе, СЭКП бо айтырыг талазы-биле бодунуң туружун партиянын XXI съездизинге бүрүн тодаргайы-биле илереткен. Коммунистиг шимчэшкинде, социалистиг лагерьде ышкаш, бүгү коммунистиг болгаш ажылчын партияларның база социалистиг чурттарның бүрүн деңгэрзи болгаш эп-сеткил каттыштырылгазы туруп келген болгаш туруп-даа турар деп съездиниң индиринден бүгү делегейге медеглөөн бис. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы өске партияларны херек кырында удуртпайн турар. Коммунистиг шимчэшкинде «үстүнде турар» болгаш «чаңыртып турар» партиялар чок. Бүгү коммунистиг партиялар деп болгаш тускайлаң, коммунистиг шимчэшкиннің салымхуузу дээш, оон тиилелгезинге болгаш чедимче чок чоруктарынга шупту харыысалгалыг болур. Коммунистиг болгаш ажылчын партия бүрүзү бодунуң чуртунуң ажылчын анҗызының, ажылчы чоннарының мурнунга, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчэшкининиң мурнунга харыысалгалыг.

Совет Эвилелиниң ролю социалистиг өске чурттарны оон удуртпайн, а социализмче орукту оон өң баштай ажыткаанында, делегейниң социалистиг системазында өң-не күүлүг чурт болуп турарында, социализмни тургузар дээш демиселге ажыктыг улуг дуржулганы мөөңнеп алганында болгаш коммунизм тургузуушкунун калбартырының үезинче өң баштай киргининде болур-дур. Делегейниң коммунистиг шимчэшкининиң өң-не дуржулгалыг болгаш өң-не канналган отряды болур Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делегейниң коммунистиг шимчэшкининиң ниити хүлөөп көрген авангарды болуп келген болгаш моон сонгаар-даа болуп артар деп Медегделде чугулалап демдеглөөн.

Амгы үеде, улуг бөлүк социалистиг чурттар бар турда, оларның чурт бүрүзүнүң мурнунда бодунун соруулгалары туруп турда, 87 коммунистиг болгаш ажылчын партиялар ажылдап, оларның партия бүрүзүнүң мурнунда база-ла бодунуң соруулгалары туруп турда, социалистиг чурттарны болгаш коммунистиг партияларны кандыг-бир төптен удуртурун боттандырган турары болдунмас. Ол болдунмас-даа болгаш оон херөө чок. Боттарының партияларын, боттарының чурттарын удуртуп шыдаар канналган марксисчи-ленинчи кадрлар коммунистиг партияларда өзүп үнген.

Оон аңгыда, өске кандыг-даа партияларга директиваларны СЭКП-нин бербейн турары эки билдингир-ле болгай. Бисти «баштың» деп адаар чорук бистиң-даа партиявыска, өскеда партияларга кандыг-даа артык чоруктарны бербес. Ол чорук харын бергелерни тургузар.

Бистиң делегациявыстың саналдары-биле акы-дунма партиялар чөпшөөрешкен деп чүве Медеглелдиң текстизинден илдең-дир. Мындыг айтырыг үнүп кээр чадавас: үстүнде айыткан үүлдү Медеглелде биживөөн чорук делегейге бистиң сырый каттыжыышкынывысты кошкатпас бе? Чок, кошкатпас. Партиялар аразында харылзааларны таарыштырар устав ам үеде чок, ынчалза-даа бистиң эп-сеткил каттыштырылгавыстың болгаш чаңгыс эвивистиң кол үүлү — марксисчи-ленинчи ниити идеология болгаш анаа шынчы чорук бисте бар. Маркстың, Энгельстин, Ленинниң өөредиин чайгылыш чок удуртулга болдурар, марксизм-ленинизмниң принциптерин амыдыралга чүткүлдүг чорудар херек, ынчаарда коммунистиг шимчэшкининиң интернационалдыг сырый каттыжыышкынының херөө үргүлчү быжыгар апаар.

Интернационалдыг партия болур бистиң партиявыс делегейниң бүгү чурттарында аңгы талазы-биле бодунуң акы-дунмаларының демиселин кайгамчык улуг кичөөнгей-биле хайгаараа турар. Капитализмниң байдалдарында демисежип турар коммунистер кайы хире бергелерни шыдажып эртип турары биске эки билдингир.

Капиталистиг чурттарда коммунизмниң херөө дээш демиселчилер-биле, ыланғыя Испаниянын болгаш Португалияның, Грециянын болгаш Барыын Германияның, КАР-ның, Иракты болгаш Иранның, АКШ-тың болгаш Парагвайның кара бажыңнарында хилинчектеп чыдар бистиң эштеривис-биле, база капиталга шаагдаттырып хорудаттырган өске-даа бүгү кижилер-биле бистиң партиявыстың кызыгаар чок эп-сеткил каттыштырып турарын СЭКП-нин делегациязы Чөвүлел хуралдың индиринден илереткен.

МУРНАКЧЫ ТУДУГЖУ

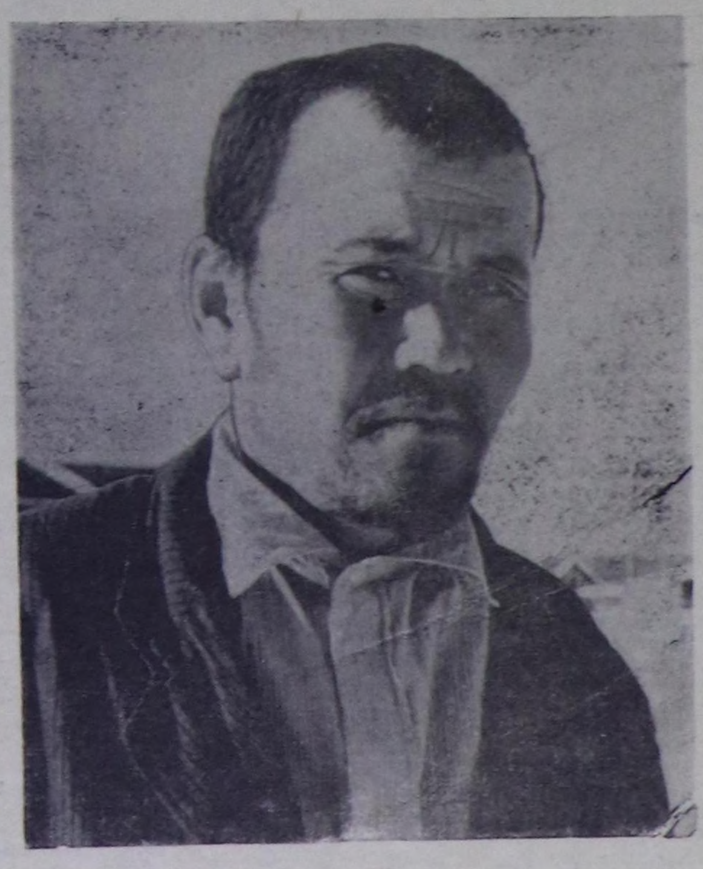

Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң кежигүнү Арзылан Амажыкович Ынаажык хоочун тудугжуларның бирөзү. Күш-ажылга дадыкан оон шыырак холдарын дамчыштыр чеже чудуктар эртпээн дээр!

— Колхозтуң эрткен чылгы тудугларынга хереглөөн ыяжының барык 30 — 35 хуузу Арзылан Ынаажыктың үлүүнге онаажып турар — деп, тудугжуларның бригадири Е. Паздерин колхозчуларның отчёт-сонгулдалыг хуралынга чоргаарланып чугаалаан.

ЧУРУКТА: А. А. Ынаажык.

Фото А. Бегзинин.

АКТИВКЕ ДАЯНЫРГА...

Колхозчу хөрөөженнериң бир-ле хуралынга активчилериң ажылга киржилгезинин дугайын чугаалашкан бис. Ол айтырыгны шиитпирлеп алыры биске кончуг чугула апарган, чүге дээрге хөрөөженнер ажылынга активчилериң киржилгези кошкак, ыланғыя бичии уруг-дарыглыг чамдык иелер ажылдаваан, бажыңнарынга аная олуруп турганнар.

Бо хуралга санал-оналдар-даа хөй, шүгүмчүлелдер-даа шыңгыы болган. Хөрөөжен активчилериң санын улам-на көвүдедир, ажыл кылып шыдаар кижи бүрүзү-биле чугаалашкаш, кандыг-бир ажылга кирип алыры-биле чеди хонук хуусааны берген бис. Оон бөөр ийи ай ажыг үе эрткен. Ам бистиң хөрөөженнериң хөй кезии мал, ногаа болгаш хову ажылдарында ажылдап турар. Маңаа хөрөөженнер чөвүлелиниң бүдүрүлге-секциязының үлегерлиг ажылын демдеглөөри чугула. Эш Долума Кууларга удуртқан бо секция эрткен ийи айларның дургузунда сүт-бараан фермаларынга болгаш хову бригадаларынга хуралдарны эрттирген. Аная күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн болгаш сагылга-чурумунуң дугайын чугаалашкан. Бодунуң ажылынга улам-на мергежип, эки ажылдап турар хөрөөженнер көвүдеп турар апарган. Оларга хаван ажаакчызы Монгуш Дарыймаа, саанчылар Мыйдык Монгуш, Опуй Монгуш, штукатуржулар Кожан Куулар, Ламы Сат болгаш өскелер-даа хамааржыр, Чыргакы кодээ Советтиң депутады, хойжу Сат Сержинмаа бодунуң округунга соңгукчулар-биле ужуражып, мал ажылының дугайында күүскомга болгаш сессияларга чугаалашкан айтырыгларны оларга таныштырып берип келген. Оон өг-бүлезиниң чүткүлдүг ажылының дугайы ам бистиң обласка эки билдингир: олар 1960 чылда чүс хойга онааштыр 164 хураганны камгалап өстүргеш, обласка бирги черни алган.

Бүдүрүлге секциязы ышкаш, бисте эш Ынаа башкыга удуртқан культура-амыдыралдың секциязы соонурганчыг ажылдарны база-ла чорудуп келген. Ол секцияның кежигүннери Чыраа-Бажы суурнуң кудумчуларын аразында хуваажып алганнар. Оларның кылып чорудуп турар ажылдары: бажыңнарга баргаш, арыг-шевер, культурлуг чуртталга дугайында таныдылгалар эрттирер, суурда үлегерлиг чурттап орар өг-бүлелериниң арга-дуржулгазын дыннадыр болгаш өске-даа. Бажың штукатуралаарынга мергежөөн Кожан Куулар элээн каш хөрөөженнерни штукатура хап, малгаштаарынга эки-туразы-биле өөреткен. Чурттап орар бажыңнарын арыг-шевер, культурлуг тургузарынга мурнакчы болгаш дээш Даваа, Диңспей, Долума олар өөрткеш бараанар болгаш шаңнал бажиктер-биле шаңнатканнар.

В. БОРБАК.

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозта хөрөөженнер Чөвүлелиниң даргазы.

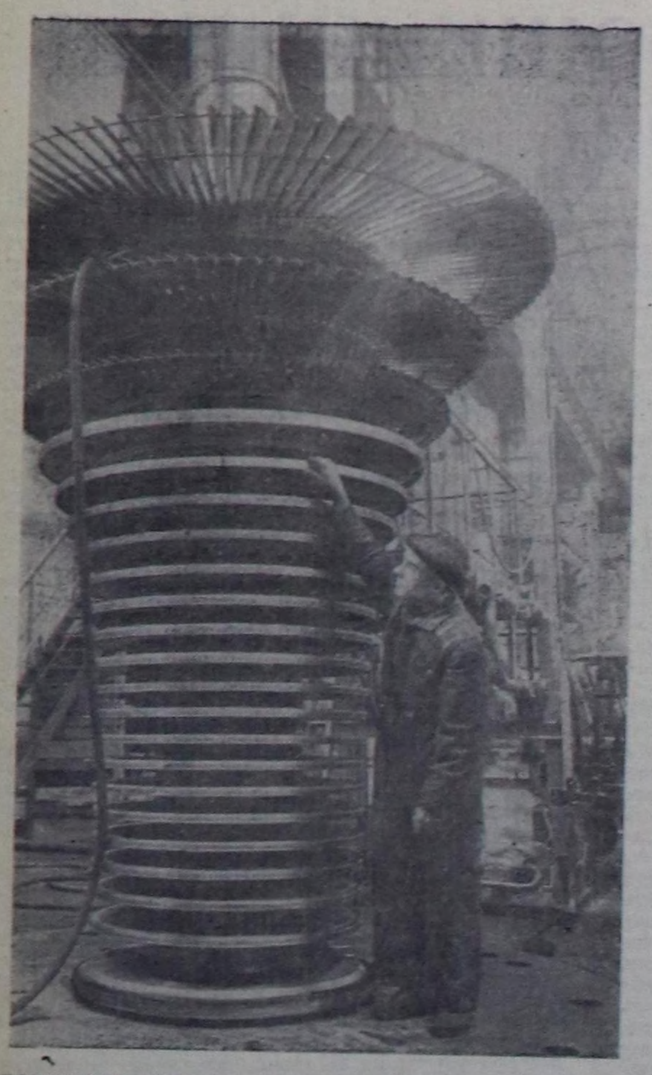

ЛЕНИНГРАД. СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болурган чарыш Ленинградтың металл заводунда улам-на калбарып турар. № 21 паротурбина цегинің коллективи сорук кириишкинниг ажылдап турар. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп ат дээш чаржыр болгаш съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир он айларның программазын күүседир деп ажылчыннар чаңгыс үн-биле шиитпирлеп алган.

ЧУРУКТА: ротор кылыр черниң слесарь-эптекчизи В. А. Мухин 50 муң киловатт күүлүг турбинаның бедик базышкыныг роторуң дискаларны эптеп каанының соонда хынан көрүп тур.

Фото П. ФЕДОТОВТУУ. СЭТА-ның фотохрониказы.

Агаар дээрбечилерин— харыысалгаже

Француз самолёттуң совет самолётка халдаанының дугайында диштыккы парлалганың бижип турары

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Гвинея Республикаже баарыбиле анда олуруп алгаш чорааны совет самолётка француз шериг самолёдунуң ужур-дүрүм чок ёзу-биле халдаан чоруун делегейниң хөй-ниитизи болгаш парлалгазы агаар дээрбечилериниң чижеглээр чүве чок өнчүк-чөнгээни кылдыр көрүп турар.

Совет самолётка француз шериг самолёдунуң халдап турганынга холбаштыр Францияның чазаанга Совет чазактың удурланыышкынының дугайында СЭТА-ның дыннадыын Болгарияның бүгү төп солуннары — «Делегейге дээрбечи кем-буруулуг үүлгедиг» деп өге-биле парлагылаан.

Делегей талазы-биле бо дээрбечи үүлгедиг дугайында А. А. Громыконуң медеглелин венгр солуннар парлагылаан, бурууулугларга шынгыы кеземчени хүлээдирин болгаш моон соңгаар ындыг таварылганы катаптаарын болдурбазының дугайында Совет чазактың негелделерин өнзалап демдеглеп турар.

Француз шериг самолёдунуң совет самолётту боолап турганын англи хөй-ниити пат кайгап демдеглеп турар. Бүгү солуннар ол болуушкун дугайын улуг-улуг өгелер-биле бирги арыннарында парлагылаан.

«Орус удуртукчунуң самолёдун реактивтиг самолёт боолап турган» — деп ат-биле «Дейли геральд» солун үүл парлаан, а оон иштики адын шуут-ла «дээрбечи үүлгедиг» деп бижээн. Совет удурланыышкынны солуннар бүрүү-биле парлаан болгаш ол өнчүк-чөнгээлиг үүлгедигниң улуг айыылдыын демдеглеп турар.

Бо дээрге Чер-ортузу далайның районунга французтарның самолёттарга халдап турганының ам ийиги таварылгазы болуп турар, үүге дээрге каш хонук бурунгаар олар швед самолётту черге хопарынга албадаанар болгай деп «Дейли геральд» солун онзалап демдеглээн.

Француз шериг самолёттарының дээрбечи үүлгедин француз парлалганың кичээнгейниң төвүнде туруп турар. «Бир өвес самолётту аңдара адыпкан болза үү болуруул?» — деп ындыг айтырыг-биле Марокконуң информация министри Мулай Ахмед Алзуиниң медеглелин бүгү француз солуннар парлагылаан. «Марокко пат кайгаанын илередип турар» деп ол медеглелде чугаалап турар. Ында оон ыңай чугаалааны: бистиң чуртка аалчы келген санында-ла, чижеэлээрге, Алжир Республиканың премьер-министриниң бирги оралакчызы Бен Белла 1956 чылда марокконың самолётка Мароккодан Тунисче ужудуп бар чорда француз самолёттар Алжирниң девискээриниң кырынга ону үзе кирип алгаш барганын ап көөрге база ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы бисче кел чорда бо өнчүк-чөнгээни кылганы — бо бүгүнү холбаштыр француз шериг черлери кандыг-даа көрүм-чүрүмнү үрээринге бир-ле чылдагаанны тып ап турар үүл бардыр. Бо ийи болуушкунуң чылдагаанының кайызы-даа алжир дайыны болуп турар. Ол дайын үргүлчүлээн тудум-на ындыг янзылыг бужар болуушкуннарның айыылы туруп турар-дыр, ынчаарга ындыг болуушкун дээрге бодунуң шынарының талазы-биле чурттар арызынга үскүлежиишкиннер нептередиринче угланган».

Парижтиң солуннары ол болган чоруктуң дугайын дыннатпышаан, ол үүлгедигниң черле шынгыы уржуктуг болуп турарын демдеглеп турар. Совет чазактың удурланыышкынын бүрүү-биле азы оон улуг допчулалын солуннар парлагылаан.

Херек кырында барымдааны каржызы-биле хажытпышаан, совет самолёт «француз харыысалганың зоназынга» ужудуп чоруп турган болгаш ол дугайын француз эрге-чагыргаларга дыннатпаан турган дээр чергениң нүгүлдүг бадыткалдары-биле француз ужар үүлүүн бо өнчүк-чөнгээлиг үүлгедиин шынзыктырарын оралдажып турар француз эрге-чагырга төлөлекчизиниң медеглелин солуннар парлагылап турар үүл база бар.

Парижте «Пари-жур» солуннуң дыннадыын ёзугаар алырга, «Францияның даштыкы херектер министерствозунуң төлөлекчизи совет бурууладыышкынның дугайында бодунуң кайгаанын илереткени» — ол барымдаа база черле чиктиг.

«Дарга Брежневтиң самолёдунга халдаашкын кылган чорук болза, черле хомданчыг чазыг болган кылдыр бети дээрге-ле тайылбырлаттынып болур» — деп «Либерасьон» солун бижээн. Алжириң агаар харылзааларының албаны совет самолёттуң олап ужудар дээрзин билир турган деп ук солун онзалап медеглээн. «Либерасьон» ындыг айтырыларны салып турар: «ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев ышкаш ындыг кижиниң олурган самолёдунуң ужудушкунунуң дугайын совет чазактан дыннаткан турган, француз чазак ындыг шынгыы айыылдыг болуушкунну болдурбас сорулга-биле хемчег албаанын канчаар тайылбырлаар болза чогуурул? Совет самолётка олап ужударының планы чок турган дээр бадыткалдарны чүүң-биле шынзыдып болуурул? Алжирде дайынны чорудуп турар француз чазак Л. И. Брежневтиң ужудуушкуну черле айыыл чок болзун дээш чүге хайгаарааныл?».

(СЭТА).

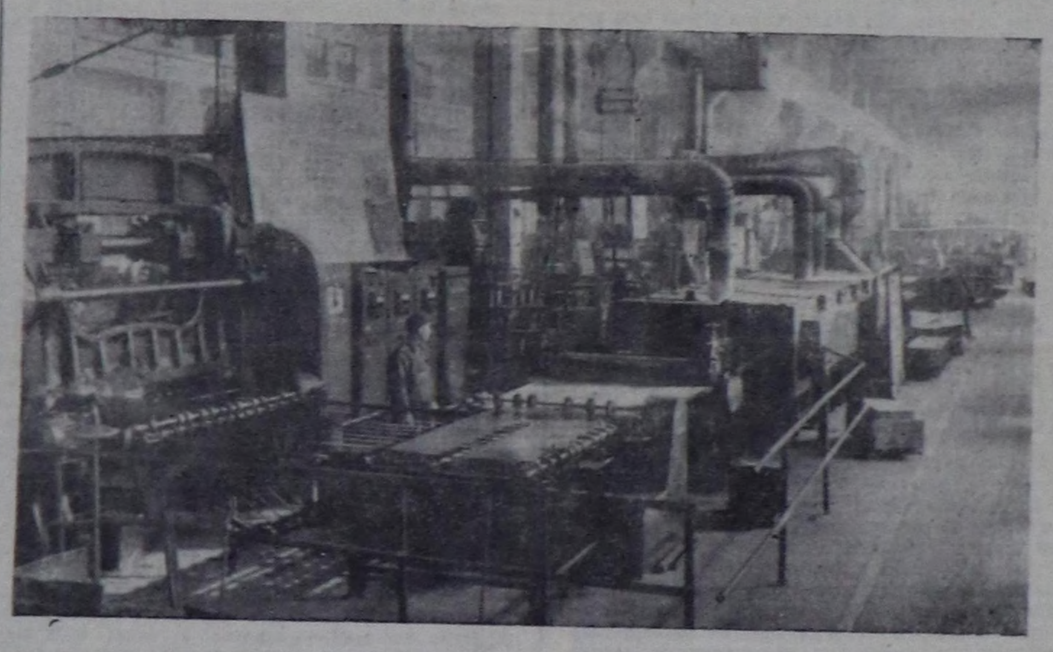

Лумумба дириг бе азы ону өлүрүп каннар бе?

ЛОНДОН. (СЭТА). Бельгияга саттынган Чомбениң өлүрүкчүлери премьер-министр Патрис Лумумбаны өлүрген дээрзиниң дугайында дамчыыр чугаалар Леопольдвильде болгаш Брюссельде дыка калбарган деп англи корреспондентилер Конгодан болгаш Бельгиядан дыннадып турар. Лумумбаны дыка хөй катап аразатанзыг ёзу-биле эттеп эридип турганын «Дейли телеграф» солуннуң корреспондентизи Джон Ридли ол дамчыыр чугаларга холбаштыр бижээн. Леопольдвильдиң болгаш Браззавильдиң радиостанциялары февраль 9-та ону шаажылаан деп дамчыткан.

Рейтер агентилелдиң корреспондентизинин дыннадып турары-биле алырга, Лумумбаны өлүрүп каандаа чалавас боор деп айтырыгга КНО-нуң тускай төлөлекчизи мынча деп дерзин харыылаан: «Ол дириг бе азы өлүг бе дээрзин билбес мен. Бистер ооң кайдаазын безин билбес бис».

КОНАКРИ. (СЭТА). Шаандакы француз Конгоның президентизи Фюльбер Юлунуң Элизабетвильде чеде бергени-биле Лумумбаны кара өжегөр өлүргениниң дугайында дамчыыр чугаанын капсырлажып турары ук чернин журналистериниң кичээнгейин хаара туткан.

Лумумбаны өлүрер планның чамдык үүлдериниг холбаштыр Малинин президентизи мынча дээн: «Парижде 800.000 бельги франк-акшаны чыыр болгаш ону Браззавильге аппаргаш, Конгога чедирер. Саттынык-чы өлүрүкчүлерге ол баштайгы түнненден төлөөр дээн. Өлүрүкчүлер кем-херээн үүлгедир аргалыг болзун дээш, Лумумбаның ийи дугаар дүргуннаашкынын организастаар...».

ПАРИЖ. (СЭТА). Полициның болгаш жандарманың хөй-хөй кезектери самолёттарны ажыглавышаан, Лумумбаны, Мполону болгаш Окитону тывар дээш дилээрин уламчылавышаан деп Катанганың «иштики херектер министерствозунуң» төлөлекчизи февраль 10-нуң хүнүнүң ийиги чартында медеглээнин. Франс Пресс агентилелдиң корреспондентизи дамчыткан. Лумумбаның сөөлгү уеде хоруудаттырып турганы Мучаанның девискээрин долгандыр барык 100 километр черден дургуннаанны дилеп турарын дыннадыгда база айыткан.

Гринвичинин шагы-биле 13 шак 30 минута турда Катанганың «Информация министерствозунуң» тускай төлөлекчизинин дыннатканы: дургуннаанны дилээринде киржип турар катанга ужар үүлүүн самолёду Элизабетвиль — Ангола аразында орутан 40 километр черге Лумумбаның болгаш ооң эштериниң олургаш дургуннап чорутканы кара машинаның көрүп каан.

ЛОНДОН. (СЭТА). Лумумбаның болгаш ооң талалакчыларының дургуннаанының дугайында медээлер ээрге Конгоның дүрүм ёзугаар премьер-министрин шаажылап өлүрениң чажырар дээн оралдажыышкын ээрзи даштыкыдан кээп турар дыннадыгдан улам тодарап турар. Лумумба черле барык өлүг боор» деп «Ивнинг стандарт» солун айыткан. Лумумба кара бажыдан дургуннап чорутканы дээр дугайында Катанганың «иштики херектер министерствозунуң» дыннадыының чигзиниишкинниин солун илереткен. Лумумба дургуннаан дээр дугайында бүгү медээлер дээрге Лумумбаның өлүрүкениниң дугайында кажыдалдыг медээни дыннадырда хөй-ниитиге чоорту чоокшуладыр дээн аргадыр деп солуннар бижип турар.

НЬЮ-ПОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелдиң Леопольдвильде корреспондентизинин дыннатканы болза, Леопольдвиль можунуң губернатору Камитату: Патрис Лумумба дургуннап чорутканы эвес, а Лумумбаны Катанганың эргечагыргалары өлүрүп каан деп бодап турар мен — деп, февраль 10-да медеглээн.

«Менде кандыг-даа барымдаа чок, ынчалза-даа Лумумба өлүргөн деп бодап турар мен» деп Камитату шынзыктырып чугаалаан.

Акы-дуңма социалистиг чурттарда

КЫДАТ БӨГҮН

ПЕКИН. 1960 чылда улусчу Кыдаттың үлетпүр продукциязының ниити хемчээли бирги кыдат беш чылдың сөөлгү чылы — 1957 чылдың деннелин барык-ла үш катап ашкан деп «Цзефанзюнь бао» солун бижип турар.

КҮР-нуң металлургия үлетпүрү беш чылдың ийиги чылында онза дүрген хөгжөөн. Бо херекке Кыдатка улуг дузаламчыны Совет Эвилели көргүзүп турар. Республиканың ийиги беш чылының чүгле кол-кол тудугларынче — Ухэньның болгаш Баотоунуң металлургия комбинаттарынче — Азиада эң улуг дөрт домналарга херектиг кол-кол дериглерни Совет Эвилелиниң чедирген, ол домналарның бирээзи-ле чылда 800 муң тонна шойну эзилдириг болур. Оон аңгыда чылда 2 миллион ажыг тонна кан эзилдирер ниити күүлүг 7 мартеннерни, 2 блюмингини болгаш өске-даа дериглерни алган. Бир эвес 1957 чылда Кыдат кан бүдүрер талазы-биле делегейге 9-шу черге, а хөмүр даш талазы-биле — 5-ки черге турган болза, 1960 чылда кан бүдүрер талазы-биле 6-гы, а хөмүр даш казар талазы-биле 2-ги черде үнген.

Үлетпүр бүдүрүлгезинин деннелинин дыка өскени-биле кады чуртта үлетпүрүнүң материал-техниктиг баазазы база быжыккан деп «Цзефанзюнь бао» айтып турар. Инженер-техниктиг ажылдакчыларның саны өскен. Продукцияның ассортиментизи калбарган болгаш шынары акижээн.

1959 болгаш 1960 чылдарда чуртка көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге улуг когаралды чедирген агаар-бойдустуң улуг халаштары турза-даа, кыдат улус көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге чедишкиннерни чедип алган. Ийи беш чылдың үш чылдарының дургузунда суггаттыг шөлдер 20 миллион гектар калбарган, шөлдерге кургадылга-суггарылга дериглериниң саны барык-ла 9 катап, трактор парыгы — барык-ла 3 катап көвүдээн болгаш ам 15 аът күжүнге шилчидерге 80 муң машиналар бар.

СОЦИАЛИСТИГ ЧЕХОСЛОВАКИЯНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияга үлетпүр продукциязын бүдүрериниң планы 1960 чылда 101,2 хуу күүсеттинген деп Чехословакияның Социалистиг Республиказының күрүненин статистика эргелели дыннадып турар. Үлетпүр бүдүрүлгезинин хемчээли 1959 чылга улур 11,7 хуу өскен.

1960 чылда 26.400.000 тонна хөмүр дашты болгаш 54.960.000 тонна хүрен хөмүр дашты каскан, 6.768.000 тонна кацны болгаш 4.695.000 тонна шойну эзилдирген. Электри энергиязы ажылдап үндүрери 24,4 миллиард киловатт-шак болган. Чехословакияның машина тудар үлетпүрү улуг чедишкиннерни чедип алган.

Баш удур медээлер ёзугаар алырга, көдээ ажыл-агый продукциязы бүдүрериниң хемчээли 1959 чылга улур барык-ла 7 хуу, ооң иштинде чер ажылының продукциязы—12 хуу база мал ажылының продукциязы —1,2 хуу көвүдээн. Көдээ ажыл-агыйның социалистиг секторунга чыл төнчүзүнге чедир бүгү көдээ ажылдап кылган.

Чехословакияның Социалистиг Республиказының чонунуң амыдырал деннели 1960 чылда улам өскен, маңаа үүрмектеп садар өртектеринин 8-ки чиигелдези дөгүм болган.

1960 чылдың төнчүзүнде ЧСР-ниң чонунуң саны 13.692.000 кижи болган.

МАР-ДА ТУДУГ МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моолдуң хоорайларында болгаш көдээ районнарында үлетпүр, көдээ ажылагый болгаш чурттарга тудуунуң көстүп көрбөөн калбарыышкыны тудуг материалдарын бүдүрерин дүрген калбартырының сорулгазын чурттуң мурнунга салган.

МАР-ның чазаа 1961 чылда тудуг материалдарын бүдүрерин 1959 чыл-биле деннеөрге бети дээрге-ле 26,4 хуу калбартырын айыткан. Амгы ажылдап турар заводтарга 85 миллион кезек туйбуну бүдүрген турар, хөй аймактар төптеринге болгаш чурттакчылыг улуг-улуг черлерге туйбу кылыр улуг эвес заводтарны туткан турар.

Ыяш белеткели болгаш дилиг материалдар кылыры база өзер. Ерө хемде ыяш ажыл-агый чериниң болгаш курунениң өске-даа организацияларының мурнунда 300.000 кубометр ыяшты белеткээринин, 140.000 кубометр дилиг материалдарын сөөрткен турарының сорулгазы салдынган, ол чорук тудуг организацияларының, мебель фабрикаларының, ыяш ажылдап кылыр бүдүрүлгелерниң, ооң иштинде чоокку уеде ажыглалга дужаатынган турар Тосовшэнгелдин болгаш Запханның ыяш ажылдап кылыр заводтарының негелдезин долдур хандырарынга арганы бөөр.

1961 чылдың июльда Улан-Баторнуң бажың тудар комбинадын ажыглалга киргеннинин соонда Моолдуң тудуг материалдарының үлетпүрүнүң бүдүрүлге күүлери хемчээл чокка улгадыр.

Кыдат Улус Республика. Шанхайның электри дериглер кылыр заводунга чоокта чаа трансформатор демири кылыр талазы-биле автоматтыг шугум ажылдап эгелээн. Ол шаанда хол-биле кылып турган 8 операцияларны солуур болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 3,5 катап көвүдедир. Ам ында күш-ажылды 94 хуу механизастаан.

Чурукта: автоматтыг чаа шугум.

Фото Чжан Пиннин. Синьхуа агентилели.

Совет Эвилелиниң сан-хөө болгаш техниктиг дузаламчызының ачызында тудуп турар ол комбинат Моолга тудугуун дешилгелиг аргаларын калбартырының херээнге улуг рольду ойнаар.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

Куш-культура болгаш СПОРТ

ССРЭ-НИҢ ШЫДЫРАА ЧЕМПИОНАДЫ ДООЗУЛГАН

Тигрян Петросян ССРЭ-ниң чемпиону

МОСКВА, февраль 11, (СЭТА). Бөгүн маңаа шыдыраа талазы-биле чурттуң бирги чери дээш 28-ки маргылдаа доозулган. ССРЭ-ниң чемпиону атты Москваның гроссмейстери Т. Петросян чаалап апкан. Аңаа алдын медальды болгаш бирги чергениң дипломун тывыскан. Мөңгүн медальды болгаш ийиги чергениң дипломун ленинградчы гроссмейстер В. Корчной алган. Хүлер медальды болгаш үшку чергениң дипломун Одессаның гроссмейстери Е. Геллер болгаш Украинаның аныяк мастери Л. Штейн алганнар: олар үшку болгаш дөртку черлерни үлёшкеннер.

5 болгаш 6-ды черлерни үлешкен гроссмейстерлер В. Смыслов биле Б. Спасский-ге херечилелдерни ѣывыскан.

Авербах биле Фурманның салган салыың маргылдааның эң эки салыы болган деп саналаан. Москваның гроссмейстери Ю. Авербахка «Известия» солуннуң шаңналын тывыскан.

СЭТА-ның бир дугаар үндүргени «Эң чараш салыг дээш» деп шаңналын Л. Штейнни эки утканы дээш делегей мастери В. Симагинге тывыскан.

Сөөлгү беш салыларга эң эки түннелдерлиг болганы дээш «Советский спорт» солуннуң шаңналын 4,5 санны сөөлүнде улаштыр алган гроссмейстер В. Корчной алган.

ССРЭ-ниң чемпиону Т. Петросян эң-не хөй тиилелгелерни чедип алганы дээш «Московская правда» солуннуң шаңналын алган.

Маргылдааларга эң эки салган салыларның бирээзи дээш гроссмейстер В. Геллер ССРЭ-ниң спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының эвилелиниң төп чөвүлелиниң диплому-биле шаңнаткан.

Валентина Стенина—база катап делегей чемпиону

Валентина Стенина — конькиге дүрген маннаарының талазы-биле база катап делегей чемпиону болу берген. Тенсбергке февраль 12-де болган делегей чемпионалынга ол 1.000 метрге маннаан. Ынчангаш Валентина Стенина үш дистанцияларга маргылдааларга тиилелгени чедип ап, 3.000 метрге маннаарының мурнунда-ла дүрүм ёзугаар делегей чемпиону болу берген.

1.000 метрге чарышка ол 1 минута 37,8 секундада маннап келген. Дески катокка ол хемчээлди делегейде кым-даа ынчаар дүрген маннап көрбөөн. Мурнуку тергиин түннел — 1 минута 38,5 секунданы 1953 чылда Римма Жукова маннаан.

Оон параазындагы дөрт черлерге база совет спортчу кыстар өлүүннер.

Хөй хевирниң талазы-биле үш эң эки түннелдер мындыг:

1. Валентина Стенина—(ССРЭ)—202,533 сан.
2. Альбина Туэова (ССРЭ)—205,600 сан.
3. Лидия Скобликова (ССРЭ)—205,817 сан.

3.000 метрге чарышка Инга Воронина (ССРЭ) тиилээн, оон шагы—5 минута 23,4 секунда.

(СЭТА).

Деткип удуртуру күзенчиг

«Бурунгаар» колхозта комсомол организациязы күш-культура болгаш спорт ажылынга кандыг-даа удуртулга бербейн келген. Аңаа сонуургаллыг аныяктар колхозта дыка хөй.

Аныяктарның чоокта болган хаак маргыллаазы массалыг, солун эрткен. Аңаа бирги черни Ш. Очур-оол, ийиги черни Е. Лопсан эзлээн. Комсомол организациязы ону удуртур турбуже, ооң секретары эш Анай-оол аңаа безин келбээн.

* * *

Булун-Теректе сес чыл школазының үстүү классларының өренчилери январь 29-та хаак маргылдаазы чорутkан, аңаа чамдык башкылар база киришкен. Школачылардан бирги черни Намшай, ийиги черни Тараачын-оол олар эзлээн.

Л. МААДЫР-ООЛ, Чаа-Хөл район.

Лотереяга ойнаашкыннар

Эрткен чылын акша-эт-херексел лотереязының тарадылгазы Кызыл хоорайга 1960 чылдың январь 1-ден ноябрьның 29-ка чедир үеним дургузунда болуп эрткен. Бо үеним дургузунда лотереяның 4 ойнаашкыннары болган. 1960 чылдың дургузунда Кызыл хоорайның ажаалга кассалары ниитизи-биле ойнаашкынга таварышкан 27.895 билеттерге төлелгелерни кылган болгаш оларга 223.581 рубльди төлөөн. Оларның иштинде Кызылдың чурттакчызы А. А. Медведева «Волга» деп чиик автомашинаны, Г. И. Гавриченко «ИЖ-56» деп мотоциклди, Ю. М. Стяжкина, В. П. Фадеев олар «Саратов-2» деп соодулга машиназын, А. Ч. Парфенов—хеп чуур машинаны, В. П. Губанов, С. Монгуш, К. И. Масленникова, К. А. Куулар, С. С. Ооржак, Ю. П. Каточникова, В. С. Потапова болгаш ооң-даа өске дыка хөй эштер даараныр машиналарны ойнап алганнар.

Хоорайның сүт заводунуң ажылдакчызы эш В. С. Потапова 13 билеттерни садып алган турган, а олардан 10 билет ойнаашкынга таварышкан болгаш ол ниитизи-биле 813 рубльди ойнап алган. 1960 чылдың дургузунда 2 аккардион, 19 велосипед, 6 хевис, 12 кааранар машина, дыка хөй фото аппараттар болгаш өске-даа өртектиг үүлдер ойнаашкынга таварышкылаан.

Ам Кызыл хоорайның ажаалга кассалары болгаш бүгү садыг точкалары 1961 чылдың акша-эт-херексел лотереязының билеттерин таралып турар. Бо чылдың акша-эт-херексел лотереязының билеттеринден ойнаашкынга таваржыр билеттер мурнундагыындан-даа хөй болур.

Эргим хамаатылар! 1961 чылдың акша-эт-херексел лотереязының билеттерин болдунар-ла хөй-биле садып алыылынар!

В. САЙГУТИНА, Төп ажаалга кассазының эргелекчизи.

ОБЛАСТА АГААРНЫҢ БАЙДАЛЫ

Бөгүн областа булуттагылап каап турар хүн болур. Чамдык черлерге кар чаар. Хат кошкак. Агаарның температураазы: барыын болгаш соңгу-чөөн районнарга—10—15, ооң өске районнарга—16—21, а Кызылга—16—18 градус соок.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНО

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Чечектер-биле ужуражыышкын» —11 болгаш 1 шактарда; «Хүннээрек шынааның аялгазы» —3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда; биче залга: «Воскресение» — 4.30, 6.30 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Угланыышкыны билдинмес» —11.15, 1.15, 3.15 шактарда; «Уйгу чон чылдар» — 5.15, 7.15 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аэродром хүлээп албайн турар» —3.15, 5.15, 7.15 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин күлумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35,24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт киллистериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура - амыдырал киллистериниң 37-13, иштики информация киллизиниң 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27, литажыллакчыларның 22-64, бухгалтериянның 31-75, корректорларының 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00252.

Чагыг № 346. Культура эргелелиниң типографиязы